

Lukiokoulutuksen ilmapuntari 2024

Missä mennään ja miltä tuntuu

Sisällys

1. Jäsenkyselyllä tietoa lukion oppilaitosarjesta	3
2. Lukiokoulutus osana Suomen koulutusjärjestelmää	5
2.1 Taloudellista niukkuutta ja jatkuvaa kehittämistä	5
2.1.1 Uusi lukiolaki ja uuden opetussuunnitelman perusteet 2019	5
2.1.2 Oppivelvollisuus laajennetaan 18 ikävuoteen	6
2.2 Lukiokoulutuksen rahoitusleikkaus jatkuu	7
2.3 Lukiokoulutus Petteri Orpon hallitusohjelmassa	8
3. Tulokset	9
3.1 Kyselyn toteutus	9
3.2 Lukioiden yleistilanne	10
3.2.1 Opiskelijoiden opiskelutaidot ovat heikentyneet	10
3.2.2 Ryhmäkoot lukiokoulutuksessa ovat liian suuria	11
3.3 Lukiouudistukset ja opetushenkilöstön arki	12
3.3.1 Uudistusten koetaan lisänneen työtehtäviä ja työajan tarvetta	12
3.3.2 Oppivelvollisuuden laajentaminen on heikentänyt mahdollisuuksia opetusta täydentävään toimintaan	14
3.4 Opettajien ja ryhmänohjaajien kuormitus lisääntynyt	16
3.4.1 Opettajan työssä korostuu opiskelijoiden heikommat valmiudet ja oppituntien ulkopuolinen työ	16
3.4.2 Oppivelvollisuuden laajentaminen on lisännyt ryhmänohjaajien työajan tarvetta ja työn vaativuutta	20
3.5 Oppimisen tuki ja opinto-ohjaus uudistusten kohteena	20
3.5.1 Erityisopetusta ja oppimisen tukea on vahvistettava – ryhmäkoolla suuri vaikutus	20
3.5.2 Opinto-ohjaus on resursoitu kohtuullisen hyvin	23
3.6 Vastaajien näkemyksiä hallitusohjelman kehittämistoimenpiteistä	24
3.7 Lukiokoulutuksen rahoitusta on vahvistettava	26
3.8 Digitalisaatio läpileikkaavana ilmiönä	27
3.8.1 Oppimateriaalit ovat pääsääntöisesti digitaalisia	27
3.8.2 Lähiopetus koetaan tärkeäksi vuorovaikutuksen takia	29
4. Johtopäätökset ja toimenpide-ehdotukset	32
Kuviot	35

1. Jäsenkyselyllä tietoa lukion oppilaitosarjesta

LUKIOKOULUTUKSESSA ON viimeisten vuosien aikana toteutettu lukuisia uudistuksia. Myös muut koulutusjärjestelmässä ja yhteiskunnassa tapahtuneet muutokset heijastuvat lukio-koulutukseen, opetukseen ja opiskelijoiden toimintaan. Muutosten ja uudistusten vaikutuksista sekä vaikuttavuudesta on tärkeää saada ajantasaista tietoa. Tätä tietoa tarvitaan lukiokoulutuksen kehittämisen parissa työskenteleville, päättäjille päätöksenteon tueksi sekä laajempaan julkiseen käyttöön ajantasaisen tilannekuvan päivittämiseksi.

OAJ:n kannalta on tärkeää tietää jäsenten näkemyksiä ajankohtaisesta koulutuksen tilasta ja kehittämistarpeista. Koulutusta alati uudistettaessa OAJ:n on tärkeä saada ajantasaista tietoa uudistusten vaikutuksista opettajien, opinto-ohjaajien sekä myös rehtoreiden työhön. Ajantasainen tieto lukiokoulutuksen oppilaitosarjesta tukee OAJ:n toimiston asiantuntijoiden työtä ja päätöksentekoa.

OAJ toteuttaa säännöllisesti erilaisia kyselyitä. Keväällä 2024 toteutettiin koulutusmuoto-kohtaisina kyselyinä lukiokysely, ammatillisen koulutuksen kysely sekä perusopetuskysely. Syksyllä 2023 kerättiin tieto säännöllisesti toteutettavaan OAJ:n työolobarometriin. Vastaavasti perusopetuksen oppimisen tuen tilaa koskeva kysely toteutettiin keväällä 2023 ja opiskeluhuollon tilaa kartoittava kysely talvella. Eri kyselyiden kautta kerättyä tietoa yhdistämällä pystymme muodostamaan kuvaa koulutuksen ja tässä erityisesti lukiokoulutuksen tilasta opettajien ja rehtoreiden kokemana.

Lukiokyselyitä on OAJ:n toimesta toteutettu vuosina 2011, 2018, 2022 ja nyt keväällä 2024. Lähes viidentoista vuoden kaari kyselyiden tuloksissa mahdollistaa sekä opetussuunnitelmauudistusten, lukiolain uudistamisen ja oppivelvollisuuden laajentamisen vaikutusten arvioinnin opettajien ja rehtoreiden antamien tietojen pohjalta. OAJ piti moneen kertaan paikatun lukiolain uudistamista tarpeellisenä vuonna 2018¹. Uudistuksessa toteutettiin muun

¹ OAJ:n lausunto lukiolaista 2018:
https://www.oaj.fi/globalassets/lausunnot/2018/okm_uusi_lukiolaki_oajn_lausunto_ja_keskeinen_sisalto.pdf

muassa OAJ:n pitkään esittämä opinto-ohjauksen vahvistaminen sekä säädettiin opiskelijan oikeudesta erityisopetukseen. OAJ kannatti² oppivelvollisuuden laajentamista, mutta edellytti samalla koko koulupolun tarkastelua varsinkin oppimisen tuen osalta.

Tässä raportissa kuvataan vuoden 2024 lukiokyselyn keskeisiä tuloksia. Vuoden 2019 lukio-koulutuksen opetussuunnitelman perusteissa³ todetaan lukiokoulutuksen tavoitteista opetussuunnitelman esipuheessa seuraavasti:

Tavoitteena on lukiolain mukaisesti tukea lukiolaisen kasvua hyväksi, tasapainoiseksi ja sivistyneeksi ihmiseksi sekä aktiiviseksi yhteiskunnan jäseneksi. Yksilön ja yhteiskunnan kannalta tärkeänä yhteisenä tavoitteena on klassisten sivistysihanteiden toteuttaminen eli pyrkimys totuuteen, hyvyyteen ja kauneuteen.”

Vuoden 2024 lukiokyselyn tulosten pohjalta pystymme paremmin, tai ainakin osittain arvioimaan, miten opetussuunnitelman lukiolakiin pohjaavat tavoitteet toteutuvat. Toisaalta pysymme arvioimaan mitkä seikat vaikuttavat lukiolaisten edellytyksiin opiskella yhdenvertaisesti laadukkaassa koulutusympäristössä kohti ylioppilastutkintoa.

Kysely valmisteltiin OAJ:n toimiston asiantuntijoiden toimesta yhteistyössä OAJ:n toimikuntien ja opettajaedustajien kanssa. Korvaamattoman työpanoksensa kyselyn tulosten purkamiseen, tulosten analysointiin ja tämän raportin kirjoittamiseen antoi korkeakouluharjoittelija Aili Nissilä. Kyselyn kannalta tärkeintä on kuitenkin vastaajien kyselylle antama aika ja vastausten myötä saadut tärkeät tiedot oppilaitosarjesta. Suuri kiitos kaikille kyselyyn vastanneille!

² OAJ:n lausunto oppivelvollisuuslaista 2020:
<https://www.oaj.fi/globalassets/lausunnot/2020/oajn-lausunto-oppivelvollisuuden-laajentamisen-lakipaketista.pdf>

³ OPH 2019. Lukion opetussuunnitelman perusteet 2019.
https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/lukion_opetussuunnitelman_perusteet_2019.pdf

2. Lukiokoulutus osana Suomen koulutusjärjestelmää

LUKIO ON toisen asteen koulutus, jonka tavoitteena on tuottaa opiskelijoilleen yleissivistystä ja valmiuksia korkea-kouluopintoihin. Noin kolme vuotta kestävä koulutuksen päätteeksi suoritetaan ylioppilastutkinto, jolla on mahdollista hakea opiskelemaan ammattikorkeakouluun tai yliopistoon. Tyypillisesti lukioon siirrytään suoraan peruskoulun päätyttyä, mutta koulutus on mahdollista suorittaa myös aikuisena niin sanotussa aikuislukiossa. Nuorille tarkoitettujen opintojen (nuorten lukiokoulutus) koostuvat 150 opintopisteestä ja aikuisille tarkoitettujen 88 opintopisteestä.⁴ Noin joka toinen nuori jatkaa peruskoulun päätyttyä suoraan lukioon.⁵

Lukion toimintaympäristössä on viime vuosina tapahtunut lukuisia muutoksia. Vuonna 2017 käynnistettiin laaja lukiokoulutuksen uudistushanke, jonka myötä lukiolaki uudistettiin (714/2018). Uudistuksen tavoitteena oli myös uudistaa lukiokoulutusta toiminnallisesti. Uuden lukiolain ja lukiolasetuksen (810/2018) pohjalta Opetushallitus laati Lukiokoulutuksen opetussuunnitelman perusteet 2019 (LOPS 2019), joka astui ensimmäisten opiskelijoiden osalta voimaan vuonna 2021. Tämän kyselyn toteutushetkellä lukion opiskelijoiden kolmas ikäluokka eli valtaosa opiskelijoista opiskelee uuden opetussuunnitelman mukaisesti.

Samanaikaisesti paikallisen opetussuunnitelmatyön edessä toteutettiin Sanna Marinin hallituksen suurin koulutuspoliittinen uudistus, eli oppivelvollisuuden laajentaminen 18 ikävuoteen. Uudistus astui voimaan samanaikaisesti uuden opetussuunnitelman kanssa elokuussa 2021.

Uusi lukiolaki ja opetussuunnitelma sekä oppivelvollisuuden laajentuminen ovat tuoneet mukanaan paljon muutoksia opetushenkilöstön työhön. Lisäksi lukioiden jo 2010-luvulla

toteutetut ja toistaiseksi voimaan jääneet lukiokoulutuksen rahoitukseen kohdennetut leikkaukset ovat heikentäneet koulutusjärjestäjien mahdollisuuksia järjestää lukiokoulutusta. Leikkausten seuraukset ovat nähtävissä lukion arjessa edelleen.⁶

Vuoden 2023 hallitusohjelmassa yhtenä tavoitteena on uudistaa lukiokoulutuksen rahoitusjärjestelmää. Keskeisenä muutosajurina rahoitusjärjestelmän kehittämistarpeelle on koko yleissivistävälle koulutukselle haasteen tuova ikäluokkien pieneneminen ja väestön keskittyminen suurimpiin kaupunkeihin. Hallitusohjelman mukaan rahoituksen lisäksi uudistusten kohteena ovat muun muassa oppimisen tuki, ylioppilastutkinto ja lukiodiplomit.⁷

Uudistuksilla on usein hyvinkin pitkäkestoisia seurauksia, joita voi joskus olla vaikea ennustaa. Tämän jäsenkyselyn tavoitteena on seurata aiempien uudistusten toteutumista sekä selvittää opetushenkilöstön näkemyksiä mahdollisista tulevista uudistuksista.

2.1 Taloudellista niukkuutta ja jatkuvaa kehittämistä

2.1.1 Uusi lukiolaki ja uuden opetussuunnitelman perusteet 2019

UUONNA 2019 astui voimaan uusi lukiolaki, jonka seurauksena lukiokoulutuksen rakenne muuttui merkittävästi. Uudistuksen tavoitteena oli lukiolaisten hyvinvoinnin lisääminen ja jatko-opintoihin siirtymisen sujuvoittaminen. Uudistuksella pyrittiin edistämään oppiainerajoja ylittävien ja nykyistä laajempien opintojaksojen käyttöä lukioissa.

⁴ OKM. Lukiokoulutus. <https://okm.fi/lukiokoulutus>. Luettu: 4.4.2024.

⁵ OPH 2024. Perusopetuksen jälkeisen koulutuksen yhteishaussa 78 600 hakijaa. <https://www.oph.fi/fi/uutiset/2024/perusopetuksen-jalkeisen-koulutuksen-yhteishaussa-78-600-hakijaa>. Luettu: 4.4.2024.

⁶ OAJ 2022. Lukiokoulutuksen ilmapuntari. https://www.oaj.fi/globalassets/julkaisut/2022/oaj_lukioraportti_final.pdf.

⁷ Vahva ja välittävä Suomi: Pääministeri Petteri Orpon hallituksen ohjelma 20.6.2023. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/165042>.

Lain myötä lukioissa korvattiin opintopisteillä aikaisempi kurssihin pohjautuva opintomitoitus. Lisäksi lakiin kirjattiin opiskelijoiden oikeus saada säännöllistä ja henkilökohtaista opinto-ohjausta.⁸

Uuden lukiolain seurauksena myös lukion opetussuunnitelma uudistettiin. Uudessa opetussuunnitelmassa tavoitteena oli kestävän tulevaisuuden rakentaminen, hyvä yleissivistys sekä vahvat jatko-opinto-, työelämä- ja kansainvälisyysvalmiudet. Uusina opetussuunnitelmaan tulivat 6 laaja-alaisen osaamisen osa-alueita, jotka toimivat kaikkien oppiaineiden yhteisinä tavoitteina. Näitä ovat hyvinvointiosaaminen, vuorovaikutusosaaminen, monitieteinen ja luova osaaminen, yhteiskunnallinen osaaminen, eettisyys- ja ympäristöosaaminen sekä globaali- ja kulttuuriosaaminen.⁹

Oppiaineiden yhteisten tavoitteiden lisäksi pakolliset ja valtakunnalliset valinnaiset opinnot jäseneltiin moduuleiksi, joiden pohjalta paikallisesti luodaan opintojaksoja. Opintojaksoja voidaan siis muodostaa yhden oppiaineen sisäisesti tai eri oppiaineita yhdistämällä. Uudessa opetussuunnitelmassa lisättiin myös opiskelijoiden saamaa opinto-ohjausta sekä mahdollisuutta saada tarvittaessa erityistä tukea.¹⁰

2.1.2 Oppivelvollisuus laajennetaan 18 ikävuoteen

VUONNA 2021 oppivelvollisuusikä nostettiin päättyväksi nuoren täytettyä 18 vuotta. Uudistuksen taustalla oli tarve suomalaisten koulutustason yleiselle nostamiselle. Tavoit-

teena oli parantaa nuorten työllistymistä sekä ehkäistä syrjäytymistä.¹¹ Lisäksi uudistusta perusteltiin koulutuksellisen tasa-arvon lisäämisellä, sillä sosioekonomisen taustan vaikutuksen nuorten koulutusvalintoihin on havaittu olevan Suomessa suurta.¹² Oppivelvollisuutta laajentamalla muuten ilman jatkokoulutusta jäävät nuoret ohjataan hakeutumaan toisen asteen tai nivelvaiheen koulutukseen.

Oppivelvollisuus uudistuksen myötä opinnoista tuli oppivelvollisille maksuttomia sen vuoden loppuun asti, jona he täyttävät 20 vuotta.¹³ Lukioden arjessa oppivelvollisuus uudistus näkyy erityisesti lisääntyneenä ohjaus- ja valvontavastuuna sekä maksuttomina opiskeluvälineinä ja oppimateriaaleina.

Oppivelvollisuus uudistuksessa lisärahoitusta kohdennettiin uusiin ohjausvelvoitteisiin sekä koulutuksen maksuttomuudesta johtuviin oppimateriaalien hankinta- ja käsittelykuluihin. Alustavien oppivelvollisuuden rahoitusta koskevien tietojen mukaan uudistuksen rahoitus riittää oppivelvollisuuden laajentamisen toimeenpanoon oletettua paremmin.¹⁴ Uusiin velvoitteisiin osoitettua rahoitusta ei kuitenkaan aina ole käytetty täysimääräisesti opetushenkilöstön lisäämiseen.¹⁵ OAJ on ilmaissut olevansa erityisen huolestunut rahoituksen kohdentumisesta vuoden 2022 kyselyiden tulosten perusteella sekä yleisesti uudistuksiin kohdennetun rahoituksen riittävydestä opetukseen, oppimisen tukeen ja opinto-ohjaukseen. Sekä lukiolain uudistuksia että oppivelvollisuuden laajentamista koskevissa lausunnoissaan vuosina 2018 ja 2020 OAJ korosti uudistuksiin varatun rahoituksen riittävyden ja oikeellisen kohdentamisen merkitystä.

⁸ Hallituksen esitys lukiolaiksi 41/2018.
https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Sivut/HE_41+2018.aspx

⁹ OPH 2019. Lukion opetussuunnitelman perusteet 2019.
https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/lukion_opetussuunnitelman_perusteet_2019.pdf

¹⁰ Lukion opetussuunnitelman perusteet pähkinänkuoressa.
<https://www.oph.fi/fi/tilastot-ja-julkaisut/julkaisut/lukion-opetussuunnitelman-perusteet-pahkinankuoressa>. Luettu: 4.4.2024.

¹¹ OKM. Kysymyksiä ja vastauksia oppivelvollisuudesta.
<https://okm.fi/kysymyksia-ja-vastauksia-oppivelvollisuudesta>. Luettu: 25.3.2024.

¹² OPH 2021. Education at glance.
<https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/Education%20at%20a%20Glance%202021%20taustamuistio.pdf>

¹³ OKM. Kysymyksiä ja vastauksia oppivelvollisuudesta.
<https://okm.fi/kysymyksia-ja-vastauksia-oppivelvollisuudesta>. Luettu: 25.3.2024.

¹⁴ OPH 2019. Lukion opetussuunnitelman perusteet 2019.
https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/lukion_opetussuunnitelman_perusteet_2019.pdf

¹⁵ OAJ 2022. Oppivelvollisuus uudistuksen rahoitus riittää luultua paremmin.
<https://www.oaj.fi/ajankohtaista/uutiset-ja-tiedotteet/2022/oppivelvollisuus uudistuksen-rahoitus-riittaa-luultua-paremmiin--tutustu-oajin-raportteihin/>. Luettu: 25.3.2024.

Pian oppivelvollisuuden laajentamisen jälkeen OAJ selvitti Lukiokoulutuksen ilmapuntari 2022 -kyselyllä lukioissa työskentelevien jäsenten kokemuksia oppivelvollisuuden laajentumisesta. Kyselytulosten perusteella uudistukset näkyivät opetushenkilöstön kuormittumisena sekä opettajien kokemuksena työmäärän kasvamisesta. Lisäksi kyselyssä korostui tarve arvioida oppivelvollisuuden laajentumisen vaikutuksia huolellisesti ja pitkäkestoisesti.¹⁶ Tämän ajan-kohtaiskyselyn 2024 avulla pyrittiinkin selvittämään, millaisia lukio-opettajien kokemukset oppivelvollisuuden laajentumisesta ovat pari vuotta myöhemmin, ja miten ne ovat ajan kanssa muuttuneet.

2.2 Lukiokoulutuksen rahoitusleikkaus jatkuu

LUKIOKOULUTUKSEN RAHOITUS perustuu lukiokoulutuksen toteutuneisiin kustannuksiin. Näiden pohjalta laskeaan opiskelijakohtainen yksikköhinta, joka on valtakunnallisen, takautuvasti koulutuksen järjestäjälle ohjattavan opiskelijakohtaisen rahoituksen peruste. Kunnallisilla koulutuksen järjestäjillä on rahoituksessa myös laskennallinen omarahoitusosuus.

Rahoitus on jo noin kymmenen vuoden ajan ollut siihen kohdennettujen leikkausten johdosta käytännössä budjettiperusteista. Vaikka rahoitus perustuu laskennallisesti toteutuneisiin kustannuksiin, kohdennetaan rahoituksen perusteena olevaan keskimääräiseen yksikköhintaan kui-

tenkin 996,13 € opiskelijakohtainen leikkaus. Tästä leikkauksesta on säädetty laissa opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta ja sen 23 b §:ssä.¹⁷

Valtion vetäytyminen lukiokoulutuksen rahoituksesta on pakottanut kuntia hakemaan säästöjä lukiokoulutuksesta ja toisaalta arvioimaan edellytyksiään lukiokoulutuksen tarjoamiselle. Koulutuksenjärjestäjien omavastuun kasvaminen ja sen myötä koulutukseen kohdistuneet leikkaukset käänisivät koulutuksen järjestämiskustannukset laskuun 2010-luvun loppupuolella. Rahoitusta on sittemmin vahvistettu, mutta vahvistaminen perustuu ennen kaikkea lukiokoulutukseen säädettyihin uusiin velvoitteisiin (erityisopetus, opinto-ohjaus, oppivelvollisuuden laajentaminen).

Lukiokoulutuksen rahoitusmekanismissa on osana ns. pienten lukioiden lisä. Tämä mekanismi korottaa opiskelijakohtaista yksikköhintaa, jos koulutuksenjärjestäjän opiskelijamäärä on alle 200, ja edelleen korottaa hintaa, jos määrä on alle 60. Lukio voi hakea myös erillistä harkinnan varaista rahoitusta, jota nykytilassa kohdennetaan ennen kaikkea erityisen pienille ja syrjäseuduilla sijaitseville lukioille.

Kyseinen rahoitusmekanismi ei ole kannustanut koulutuksen järjestäjiä riittävällä tavalla yhdistämään toimintojaan. OAJ¹⁸ ja myös monet muut tahot ovat nostaneet esiin tarpeen kehittää rahoitusjärjestelmää vahvemmin alueellista saavutettavuutta turvaavien ja laajempaan yhteistyöhön kannustavien mekanismien suuntaan.

¹⁶ OAJ 2022. Lukiokoulutuksen ilmapuntari.
https://www.oaj.fi/globalassets/julkaisut/2022/oaj_lukioraportti_final.pdf

¹⁷ Laki opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta 23 b § (1705/2009)

¹⁸ OAJ. OAJ:n tavoitteet eduskuntavaaleihin ja seuraavalle hallituskaudelle 2023–27.
<https://www.oaj.fi/politiikassa/vaalit2023/vaalitavoitteet/#lukion-tavoitteet>. Luettu: 9.4.2024.

2.3 Lukiokoulutus Petteri Orpon hallitusohjelmassa

PETTERI ORPON hallitusohjelmassa¹⁹ lukiokoulutuksen kehittämisen yleisinä linjauksina on turvata koulutuksen tuottama laaja-alainen yleissivistys ja tuottaa opiskelijoille edelleen hyvät jatko-opintokelpoisuus korkea-asteen opintoihin. Hallitusohjelman mukaisesti koulutuksen duaalimalli turvataan ja lukiokoulutusta kehitetään omana koulutusmuotonaan.

Varsinaisia lainsäädäntömuutoksia edellyttäviä, suurempia kehittämislinjauksia on hallitusohjelmassa neljä:

1. Oppimisen tuen vahvistaminen, jonka mukaisesti säädetään opiskelijan oikeudesta tukiopetukseen ja panostetaan opintojen ohjaukseen sekä moniammatilliseen tukeen.

2. Rahoitusjärjestelmän kehittäminen siten, että lukiokoulutuksen järjestäminen turvataan alueilla, jossa lasten ja nuorten määrä vähentyy ikäluokkien pienentyessä ja muutoliikkeen vaikuttaessa opiskelijamääriin. Hallitusohjelman mukaisesti rahoitusjärjestelmää on tarkoitus kehittää ”vastaamaan paremmin lukiokoulutuksen järjestämisestä aiheutuviin kustannuksiin”. Rahoitusmallin muutokset on tarkoitus toteuttaa riittävän pitkällä aikavälillä.

3. Englanninkielisen ylioppilastutkinnon suorittamisen mahdollistaminen tiukasti rajatuin kriteerein. Uudistuksen tarkoitus on rajata selkeästi, kenellä on oikeus suorittaa englanninkielinen ylioppilastutkinto ja siten saada opetusta englannin kielellä kansallisen opetussuunnitelman mukaisesti, sekä turvata kansalliskielillä annettava koulusivistys. Tavoitteena on samalla vahvistaa Suomen houkuttelevuutta kansainvälisten toimijoiden ja paluumuuttajien keskuudessa.

4. Lukiodiplomeita kehitetään siten, että lukiodiplomilla voi korvata yhden ylioppilastutkinnon kokeen. Diplomien kehittäminen edellyttää niiden valtakunnallisen arviointikriteeristön selkeyttämistä ja yhtenäistämistä. Uudistuksen myötä yhden viidestä ylioppilastutkinnon kokeesta voisi korvata lukiodiplomilla.

Hallitusohjelman tavoitteet ovat pääsääntöisesti OAJ:n tavoitteiden mukaisia. OAJ on jo pitkään edellyttänyt oppimisen tuen ja opinto-ohjauksen vahvistamista sekä tuen polun yhtenäistämistä koko koulutusjärjestelmän osalta. Rahoitusjärjestelmän kehittäminen siten, että koulutuksen alueellinen saavutettavuus ja laatu turvataan, on myös ollut OAJ:n tavoitteissa.

Englanninkielisen ylioppilastutkinnon osalta OAJ yhtyy näkemykseen englanninkielisen opintopolun tarpeellisuudesta työperäistä maahanmuuttoa ja koulutukseen kiinnittymistä tukevana tekijänä. Toisaalta OAJ on kannoissaan korostanut kansalliskielillä suoritettujen koulutuksen ja yleissivistyksen merkitystä työelämätarpeiden kansalliskielien aseman turvaamisen osalta.

Lukiodiplomin kehittämistarpeen OAJ nosti esiin jo lukiolaikaa valmisteltaessa vuonna 2018. Tuolloin säädettiin ylioppilastutkintoon edellytettävästä viidestä kokeesta aiemman neljän asemesta, ja lausunnossaan OAJ esitti, että lukiodiplomilla tulisi jatkossa voida korvata yksi ylioppilastutkinnon koe. Lukiuudistuksen kanssa samanaikaisesti toteutettu korkeakoulujen todistusvalinnan painotuksen vahvistaminen on lisännyt ylioppilastutkinnon painoarvoa, ja luonut edelleen tarpeen lukiodiplomin kehittämiseksi. Oleellista on, että diplomien kautta annettu näyttö voitaisiin nykyistä paremmin hyödyntää osana korkeakoulujen opiskelijavalintaa.

¹⁹ Vahva ja välittävä Suomi: Pääministeri Petteri Orpon hallituksen ohjelma 20.6.2023.
<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/165042/Paaministeri-Petteri-Orpon-hallituksen-ohjelma-20062023.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

3. Tulokset

3.1 Kyselyn toteutus

LUKIOKOULUTUKSEN AJANKOHTAISKYSELY 2024 toteutettiin 19.1.2024 – 4.2.2024. Kysely lähetettiin 3289 OAJ:n jäsenelle. Joukosta oli seulottu pois luottamus- ja pääluottamusmiehet sekä paikallis- ja alueyhdistysten puheenjohtajat. Kysely oli sähköinen ja sen kysymykset liittyivät muun muassa lukiouudistuksiin, vuoden 2023 hallitusohjelman tavoitteisiin, oppimisen tukeen, opettajan- ja ryhmänohjaajan työhön sekä digitalisaatioon. Vastauksia kertyi 766 ja vastausprosentti oli noin 23.

Kyselyyn vastanneista 90 % oli töissä lukioissa ja 4 % aikuislukioissa. Yhdistetyssä yläkoulussa ja lukiossa tai peruskoulussa ja lukiossa työskenteli 8 % vastaajista. Vastaajista 8 prosenttia työskenteli peruskoulussa ja lukiossa. Vastaajien kelpoisuusprosentti oli 100 ja heistä 91 % työskenteli vakinaisessa virka- tai työsuhteessa. Määräaikaisessa työsuhteessa oli 8 % vastaajista ja avovastauksessa perusteluja tälle olivat mm. sijaisuus, epäpätevyys ja hankerahoitus. Monet vastaajista kuitenkin kokivat, ettei erityisiä perusteita työsuhteen määräaikaisuudelle ole. Loput alle 1 % vastaajista olivat osa-aikaeläkkeellä. Vastaajista 5 % kertoi opettavansa myös oppiainetta, johon heillä ei ole kelpoisuutta.

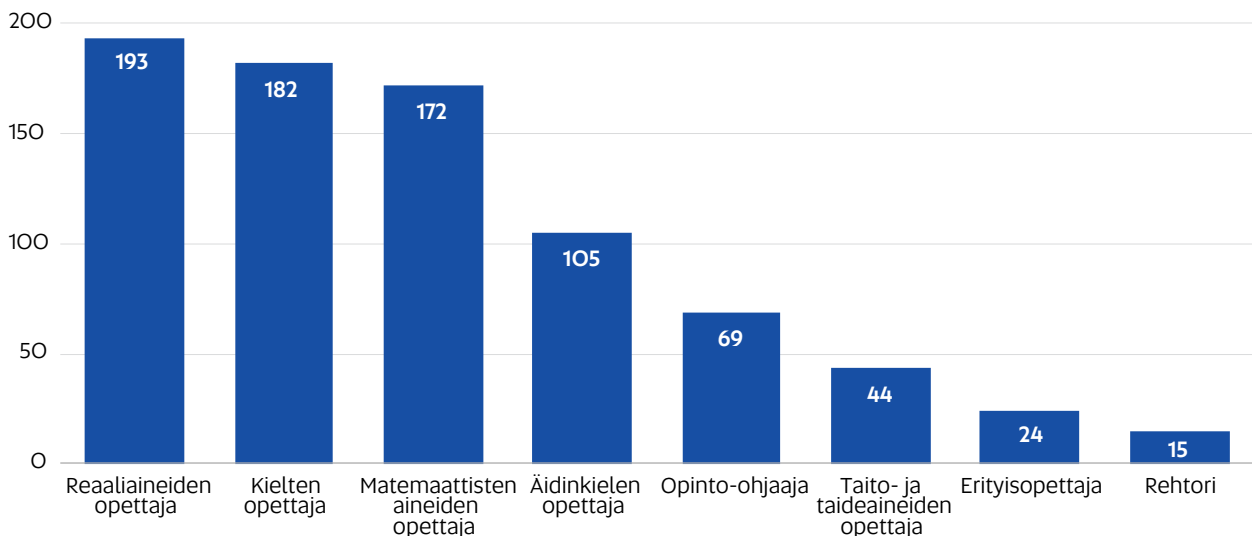
Näin vastanneilla tällaista opetusta oli keskimäärin noin 4 vuosiviikkotuntia. Vastanneiden keskimääräinen työkokemus oli korkea, noin 20,5 vuotta.

Vastauksia saatiin laajasti ympäri Suomea, Ahvenanmaata lukuun ottamatta kaikista maakunnista. Eniten (44 %) vastauksia tuli yli 100 000 asukkaan kunnista, toiseksi eniten (30 %) 20 000–100 000 asukkaan kunnista ja loput (25 %) alle 20 000 asukkaan kunnista.

89 % vastaajista kertoi lukionsa ylläpitäjänä olevan kunta, 6 % kuntayhtymä ja 5 % yksityinen koulutuksenjärjestäjä. Tuloksia ei voitu tarkastella koulutuksenjärjestäjiä vertaamalla johtuen liian pienistä määristä kuntayhtymältä ja yksityisiltä tulleita vastauksia. Lisäksi kyselyyn vastanneet jakautuivat siten, että 20 % vastaajista opetti alle 200 opiskelijan lukiossa, 32 % 200–500 opiskelijan lukiossa, 37 % 500–1000 opiskelijan lukiossa ja 11 % yli 1000 opiskelijan lukiossa.

Vastaajien jakautuminen eri oppiaineisiin ja tehtäviin lukiossa on kuvattu seuraavassa kuvaajassa. Vastaajajoukko vastaa pääasiassa lukio-opettajien jakautumista eri aineryhmiin.

Vastaajien jakautuminen työtehtävien mukaan

Kaavio 1. Vastaajien jakautuminen eri opettajaryhmiin.

3.2 Lukioden yleistilanne

3.2.1 Opiskelijoiden opiskelutaidot ovat heikentyneet

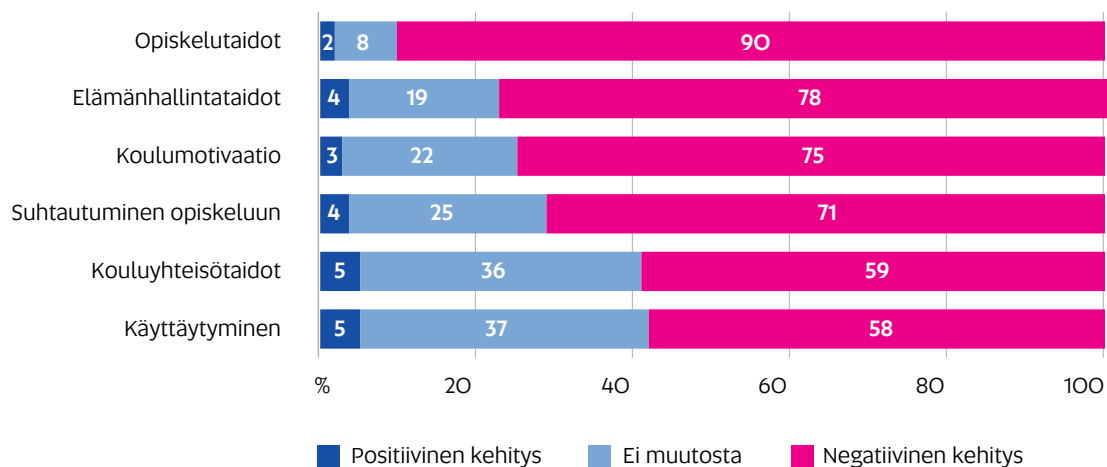
KYSELYTULOSTEN PERUSTEELLA lukioden opiskelijoissa ja ilmapiiirissä on viimeisen kahden vuoden aikana tapahtunut huolestuttavia muutoksia. Erityisen hälyttävää on, että 90 % vastaajista kertoi opiskelijoiden opiskelutaitojen heikentyneen kahden viime vuoden aikana. Muutos ei kuitenkaan kosketa pelkästään opiskelutaitoja. Kyselyyn vastanneista 78 % koki opiskelijoiden elämänhallintataitojen, 75 % koulumotivaation ja 71 % suhtautumisen opiskeluun muuttuneen negatiiviseen suuntaan. Lisäksi yli puolet piti opiskelijoiden koulu yhteisötaitoja (59 %) sekä käyttäytymistä (58 %) aiempaa huonompina. Kaikissa tarkastelluissa kohdissa vain 0–5 % vastaajista koki tilanteen parantuneen. Tuloksissa ei ollut taustojen suhteen merkittäviä eroja.

Tulokset vastaavat samaan aikaan tehdyn ammatillisen 2. asteen jäsenkyselyn²⁰ tulosta, jonka mukaan opettajat kokevat opiskelijoiden elämänhallinta- ja vuorovaikutus-

taitojen, opiskelumotivaation sekä oppilaitoksen työrauhan, yhteisöllisyyden ja opettajien arvostuksen heikentyneen. Yhdessä tulokset antavat selkeän kuvan toisen asteen tilanteesta, jossa opiskelijoiden perusedellytykset opiskelulle eivät enää ole itsestäänselvyys, ja opettajien kokemus työympäristöstä on yhä useammin negatiivinen.

Miten opiskelijoiden toiminta on muuttunut kahden viime vuoden aikana (N=754)

Kaavio 2. Muutokset opiskelijoiden opiskelutaidoissa, -motivaatiossa ja muissa opiskeluun liittyvissä taidoissa.

²⁰ OAJ 2024. Ammatillisen koulutuksen ilmapuntari 2024 – Missä mennään ja miltä tuntuu.

Vastanneiden arvio lukio-opiskelijoiden opiskelutaitojen negatiivisesta kehityksestä on huolestuttava. Myös muut huomiot opiskelumotivaatiosta ja koulunkäynnissä tarpeellisista taidoista antavat kuvan opiskelijoiden heikommista valmiuksista opiskeluun.

- ▶ Perusopetuksen laatuun ja sen tuottamaan osaamiseen on kiinnitettävä korostuneesti huomiota
- ▶ Perusopetuksen oppimisen tukea on vahvistettava
- ▶ Perusopetuksessa on korostuneesti kiinnitettävä huomiota lukiokoulutuksessa tarvittavien opiskelu- ja kouluyhteisötaitojen vahvistamiseen

3.2.2 Ryhmäkoot lukiokoulutuksessa ovat liian suuria

TULOSTEN MUKAAN lukioiden koot ovat edelleen kasvaneet. Vastaajista 46 % ilmoitti lukionsa opiskelijamäärän kasvaneen viimeisen kolmen vuoden aikana, kun 34 % kertoi sen pysyneen samana. Kuitenkin 16 % vastaajista lukion opiskelijamäärä oli vähentynyt. Opiskelijamäärät olivat laskeneet erityisesti muuttotappiosta kärsivillä alueilla Kymenlaaksossa, Etelä-Savossa, Kainuussa sekä Etelä-Pohjanmaalla. Opiskelijamäärät ovat vastaavasti kasvaneet Uudellamaalla, Pirkanmaalla, Keski-Suomessa, Päijät-Hämeessä, Keski-Pohjanmaalla sekä Pohjois-Pohjanmaalla. Valtakunnallisesti ikäluokat eivät ole vielä merkittävästi pienentyneet lukioikäisten opiskelijoiden osalta. Lukioiden keskimääräinen koko oli noin 558 opiskelijaa.

Kyselyn tulosten perusteella lukioiden ryhmäkoot ovat liian suuria varsinkin suurissa lukioissa. Alle 200 opiskelijan lukioissa vastaajien suurimman opettamansa ryhmän ryhmäkoko oli keskimäärin 25, 200–700 opiskelijan lukiossa se oli 33,7 ja yli 700 opiskelijan lukiossa 33,8. Noin joka kolmannella vastanneista oli 35 tai useamman opiskelijan ryhmiä. Pienimmät vastanneiden opettamat ryhmät koostuivat keskimäärin 12,5 oppilaasta. Opetusryhmien koko ei suurten ryhmien osalta ole oleellisesti muuttunut vuonna 2022 toteutetusta kyselystä.

Lukion opiskelijamäärä	0–200	201–700	700 +
Suurin opettamani opetusryhmä: keskiarvo	25,01	33,71	33,8

Lukion opiskelijamäärä	0–200	201–700	700 +
Pienin opettamani opetusryhmä: keskiarvo	7,73	13,12	14,81

Kaavio 3. Suurimpien ja pienimpien opetusryhmien koot

- ▶ Lukiokoulutuksessa edellytetään yhä yksilöllisempää ohjausta. Suurissa ryhmissä opettajan on vaikeaa, ellei mahdotonta huomioida opiskelijoiden yksilöllisiä tarpeita
- ▶ Laadukas tuki ja yksilöllinen ohjaus edellyttävät ryhmäkokojen pienentämistä

3.3 Lukiouudistukset ja opetushenkilöstön arki

3.3.1 Uudistusten koetaan lisänneen työtehtäviä ja työajan tarvetta

LUKIOKOULUTUSTA ON uudistettu merkittävästi vuodesta 2021 alkaen. Lukiolain ja opetussuunnitelman perusteiden uudistaminen sekä oppivelvollisuuden laajentaminen ovat vaikuttaneet suuresti lukioden arkeen. Tässä kyselyssä haluttiin selvittää opettajien kokemuksia uudistusten toteutumisesta.

Kyselyn perusteella opettajat eivät ole tyytyväisiä uudistuksien toteutumiseen, eivätkä koe niiden saavuttaneen tavoitteitaan. Uuden opetussuunnitelman kohdalla vain 18 % vastaajista piti sen tavoitteita ja sisältöjä oikeasuuntaisina. Opetussuunnitelmaan sisältyvien laaja-alaisten osaamiskokonaisuuksien toteutusta piti onnistuneena osana lukiokoulutuksen oppimäärää vain 13 % vastaajista. Niiden toteutumiseen oman oppiaineen kohdalla oltiin hieman tyytyväisempiä (21 %). Erityisen huonosti niiden koettiin kuitenkin onnistuneen matemaattisissa aineissa. Matemaattisten aineiden opettajista 63 % kertoi laaja-alaisten osaamiskokonaisuuksien toteutuneen omassa oppiaineessa huonosti tai melko huonosti, kun muilla vastaava osuus oli 42 %.

Opetussuunnitelma- ja lukiouudistuksen tavoitteena oli vähentää lukio-opintojen pirstaleisuutta sekä vahvistaa opiskelijoiden hyvinvointia ja vähentää kuormitusta.²¹ Näitä tavoitteita ei kyselyn perusteella olla saavutettu. 73 % kyselyyn vastanneista koki opiskelijoiden hyvinvoinnin vahvistamisen ja kuormituksen vähentämisen onnistuneen huonosti. Myös pirstaleisuuden vähentämisessä on epäonnistuttu 70 % vastaajista mielestä.

OAJ:n aiempien selvitysten mukaan kahta opintopistettä laajemmat opintokokonaisuudet ovat osalle opiskelijoista liian laajoja. Eri laajuiset opintokokonaisuudet myös haastavat opintojen rakenteellista suunnittelua ja edellyttävät aiempaa enemmän opinto-ohjausta.

Kyselyyn vastanneista yli puolet (52 %) kokivat, että oppivelvollisuuden laajentumisen myötä heille on tullut uusia resursoimattomia työtehtäviä. Eniten oli lisääntynyt digitaalisten oppimateriaalien lisensseihin liittyvä työ, jonka ilmoitti lisääntyneen puolet (51 %) vastaajista. Toiseksi eniten (39 %) esille nousi oppimateriaalien tai laitteiden vastaanottamiseen sekä jakamiseen liittyvä työ, ja kolmanneksi tietojen kirjaaminen esimerkiksi Wilmaan tai vastaavaan järjestelmään (36 %). Suurissa lukioissa työskentelevät ilmoittivat muita enemmän saaneensa oppivelvollisuuden laajentamisen vuoksi resursoimattomia työtehtäviä.

- ▶ Oppimateriaalien lisensseihin liittyvää työmäärän kasvu tulee huomioida varmistamalla lukioissa nykyistä suurempi assistenttien tai koulusihteerien määrä. Lisensseihin liittyvä oppituntien ulkopuolinen työ tulisi kanavoida koulusihteerien tehtäviin
- ▶ Laitteiden ja oppimateriaalien opiskelijalle saattamiseen on oppivelvollisuuslain mukaisesti resursoitu 6,7M€ vuodessa toisen asteen koulutuksen järjestäjille. Tämä resurssi tulisi käyttää ylläpitoon, varastointiin ja jakamiseen liittyvään työhön

Kysyttäessä henkilöstön kouluttamisesta koskien eri uudistuksia tulokset jakaantuivat vahvasti. Vastaajista 70 % kertoo lukiolakiin liittyvistä uudistuksista kouluttamisen onnistuneen joko huonosti tai keskinkertaisesti (38 % mielestä keskinkertaisesti ja 38 % mielestä huonosti). Vain neljäsosan mielestä lukiolakiin liittyvistä uudistuksista kouluttaminen oli onnistunut hyvin (24 %), mutta. Vastaavasti opetussuunnitelman perusteiden osalta 66 % vastanneista kertoo kouluttamisen onnistuneen huonosti tai keskinkertaisesti (38 % mielestä keskinkertaisesti ja hieman alle kolmasosan (28 %

²¹ Hallituksen esitys uudeksi lukiolaki HE41/2018.
https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/HE_41+2018.pdf

mielestä huonosti). Vain kolmasosa (33 %) vastaajista kertoi opetussuunnitelman perusteista kouluttamisen onnistuneen hyvin. Kolmannen merkittävän uudistuksen, oppivelvollisuuden laajentumisen kohdalla, 26 % piti kouluttamista onnistuneena, 34 % keskinkertaisena ja 40 % huonona.

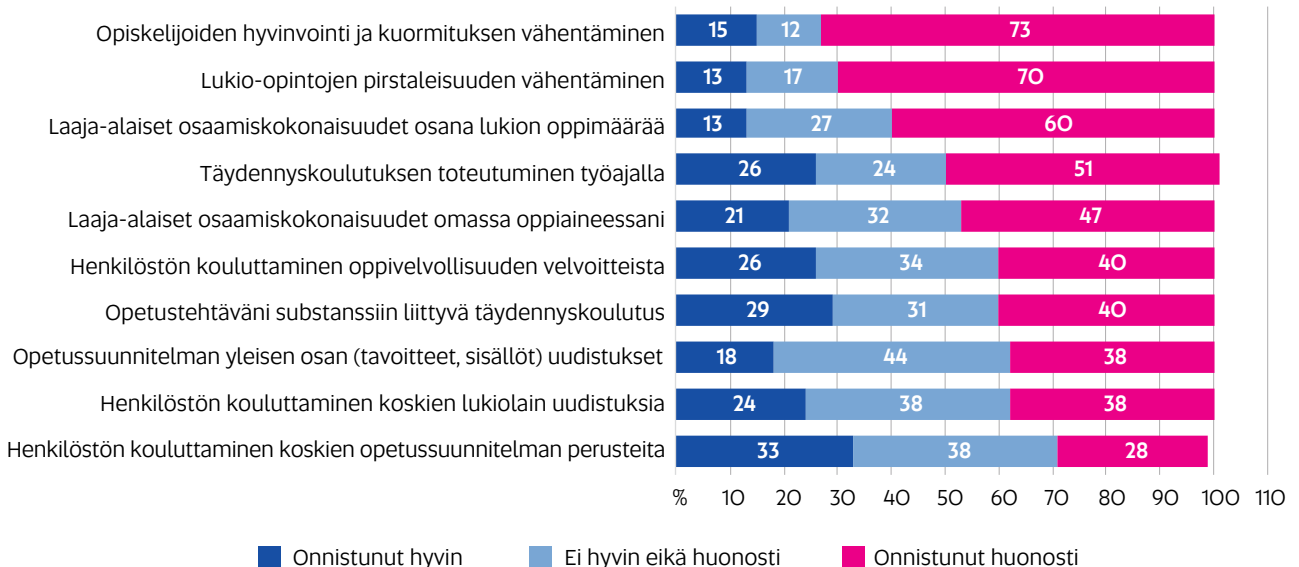
- ▶ Uudistusten toimeenpanossa on kiinnitettävä erityistä huomiota riittävään toimeenpanon tukeen, opetushenkilöstön kouluttamiseen ja pitkäkestoiseen osaamisen kehittämiseen

Täydennyskoulutuksen toteutumiseen työajalla oli tyytymättömiä yli puolet (51 %) vastaajista ja tyytyväisiä vain noin neljäsosa (26 %). Lisäksi kysyttäessä vastaajan oman opetustehtävän substanssiin liittyvästä täydennyskoulutuksesta vain 29 % kertoi olevansa siihen tyytyväisiä. Voidaan siis sanoa, että opettajat kokevat henkilöstön kouluttamisen työnantajan toimesta tapahtuneen puutteellisesti.

- ▶ Opetushenkilöstön täydennyskoulutuksen tulee olla systemaattista
- ▶ Täydennyskoulutuksen tulee tapahtua työajalla

Opinto-ohjaajat kokevat kuitenkin saaneensa muita opettajaryhmiä paremmin tietoa ja täydennyskoulutusta lukio uudistuksia koskevista asioista. Toisaalta työkokemukseltaan vanhemmat opettajat kokivat henkilöstön kouluttamisen onnistuneen muita huonommin.

Oppivelvollisuus uudistuksen myötä koulutuksenjärjestäjän tulee oppivelvollisuuslain 18 §²² mukaisesti kuulla opetushenkilöstöä oppimateriaalihankintoja tehdessä. Kysimme, kuinka opettajien kuuleminen on lukioissa toteutunut. Vastaajista 41 % koki kuulemisen toteutuneen erittäin hyvin, 35 % hyvin, 13 % ei hyvin eikä huonosti ja yhteensä 11 % huonosti tai erittäin huonosti. Verrattuna vuoden 2022 kyselyyn²³ tulos on hieman heikentynyt. Vuonna 2022 vastanneista 80 % kertoi kuulemisen toteutuneen hyvin tai erittäin hyvin. Vastaavasti hyvin tai erittäin hyvin kuulemisen kertoi nyt toteutuneen 76 % vastaajista. Pienempien lukioiden henkilöstöä oli kuultu suurempia paremmin.

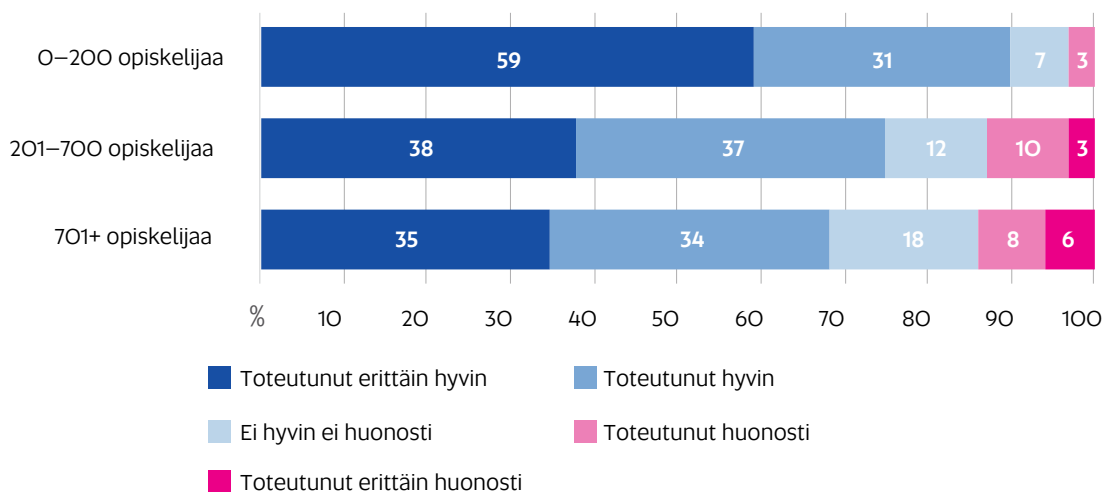

Kaavio 4. Opettajien kokemukset lukiouudistusten toteutumisesta

²² Oppivelvollisuuslaki 18 §, 1214/2020.

²³ OAJ 2022. Lukiokoulutuksen ilmapuntari. https://www.oaj.fi/globalassets/julkaisut/2022/oaj_lukioraportti_final.pdf.

Opetushenkilöstön kuuleminen lukion koon mukaan eroteltuna

Kaavio 5. Opetushenkilöstön kuuleminen lukion koon mukaan eroteltuna

Melko hyvin toteutuneesta opettajien kuulemisesta huolimatta, lähes joka kolmas (30 %) kyselyyn vastanneista kokee opetusmateriaalien laadun heikentyneen oppivelvollisuuden laajentumisen myötä. Vain 9 % mielestä laatu oli parantunut.

- ▶ Opettajien kuuleminen oppimateriaalien hankinnassa on oleellinen vaihe laadukkaan ja käyttökelpoisen oppimateriaalin hankintapäätöstä valmisteltaessa
- ▶ Opettajien kuulemista on tehostettava ja varmistettava opetushenkilöstön osallisuus materiaaliapäätöksissä

3.3.2 Oppivelvollisuuden laajentaminen on heikentänyt mahdollisuuksia opetusta täydentävään toimintaan

OPPIVELVOLLISUUDEN LAAJENTAMISEN myötä lukio-opinnot on voitava suorittaa maksutta. Lain mukaisesti kohtuullisia maksuja voidaan kuitenkin periä opetusta täydentävästä toiminnasta. Maksuja on perinteisesti kerätty seuraavista toiminnoista: ulkomaanmatkat (kieliopintojen matkat kohdemaahan), urheilukurssien teemamatka (esim. laskettelukurssi), eri urheilulajeihin tutustumisesta aiheutuviin kuluihin, teatteri-, museo-, näyttely- ja konserttikäynneistä aiheutuviin kuluihin sekä esimerkiksi erikoiskurssien materiaalikuluihin. Oppivelvollisuuslain 17 §²⁴ mukaisesti maksullisen toiminnan rinnalla on aina oltava kuitenkin maksuton vaihtoehto ja opintojakso on voitava suorittaa myös maksutta. Maksuton vaihtoehto ei saa olla työläämpi kuin maksullinen.

²⁴ Oppivelvollisuuslaki 17 § 1214/2020, 17 §)

Kyselyssä selvitettiin toisen asteen maksuttomuuden vaikutuksia opettajan mahdollisuuksiin järjestää lukiokoulutuksessa totutusti tyypillistä opetusta täydentävää toimintaa.

41 % vastaajista kokee opiskelun maksuttomuuden heikentäneen mahdollisuuksia toteuttaa vierailuita, retkiä, opintokäyntejä tai muuta opetusta täydentävää toimintaa, josta aiheutuu kuluja. Eniten tilanne oli heikentynyt äidinkielen sekä taito- ja taideaineiden opettajilla.

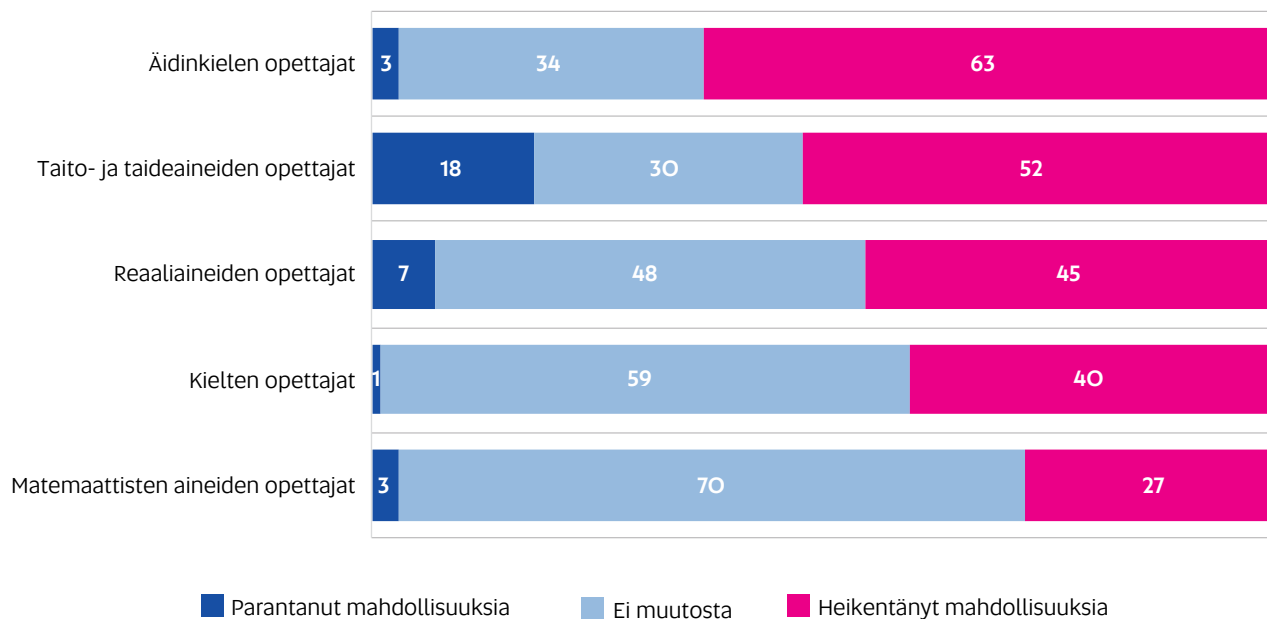
Tulosten mukaan taito- ja taideaineopettajat kokevat muita useammin myös, että maksuttomuus on parantanut opetusta täydentävien toiminnan mahdollisuuksia (18 %).

Jotta lukiokoulutuksessa vakiintuneesti toteutettua opetusta täydentävää toimintaa ja lukion toiminta-alueen monipuolista palvelutarjontaa olisi mahdollista hyödyntää opetusta tukien, tulee opetusta täydentävän toiminnan käyttömahdollisuudet ja tarkoituksenmukainen käyttö arvi-

oida paikallisesti. Oppimateriaalien tapaan tulisi opetusta täydentävää toimintaa huomioida koulutuksen budjetoinnissa.

- ▶ Opetusta täydentävä toiminta on merkittävä ja vakiintunut osa lukiokoulutusta
- ▶ Opetusta täydentävän toiminnan edellyttämät kulut tulee arvioida ja budjetoida oppimateriaalien tapaan osana oppiainebudjetointia. Toiminnan edellyttämä resursointi tulee huomioida myös koulutuksenjärjestäjän lukiokoulutuksen budjetoinnissa
- ▶ OKM:n ja OPH:n informaatio-ohjauksen tulee ohjata koulutuksen järjestäjiä huomioimaan opetusta täydentävän toiminnan osuus koulutuksen budjetoinnissa

Onko opiskelun maksuttomuus vaikuttanut mahdollisuuksiisi toteuttaa opetusta täydentävää toimintaa?

Kaavio 6. Opintojen maksuttomuuden aiheuttamat muutokset opetusta täydentävässä toiminnassa opettajaryhmittäin

3.4 Opettajien ja ryhmänohjaajien kuormitus lisääntynyt

3.4.1 Opettajan työssä korostuu opiskelijoiden heikkomat valmiudet ja oppituntien ulkopuolinen työ

KYSELYTULOSTEN PERUSTEELLA lukion opetushenkilöstön kokemaa työn kuormitus on viime vuosina kasvanut huomattavasti. Vastaajista yhteensä 84 % ilmoitti työnsä olevan kuormittavampaa ja heistä 42 % piti työtään paljon kuormittavampana. Noin joka seitsemäs vastaaja (13 %) koki, ettei työn kuormittavuudessa ollut tapahtunut muutosta. Vain 3 % kertoi työn kuormittavuuden vähentyneen.

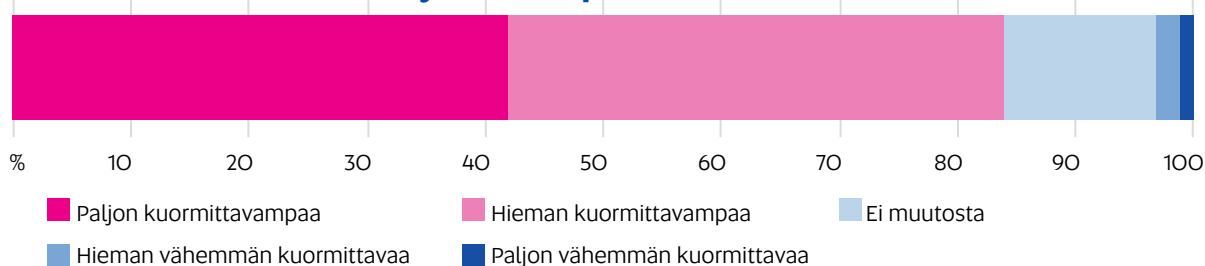
Kaikista eniten kuormitusta ovat kyselyn perusteella lisänneet opiskelijoiden heikkomat valmiudet lukio-opiskeluun, jotka nostivat neljän eniten kuormitusta aiheuttavan syyn joukkoon 78 % vastaajista. Tulokset ovat samankaltaisia samanaikaisesti toteutetun ammatillisen koulutuksen jäsenkyselyn²⁵ kanssa, jossa 89 % koki työnsä kuormituksen lisääntyneen, ja jossa suurimpana kuormitustekijänä olivat niin ikään opiskelijoiden heikkomat valmiudet opiskeluun. Muita merkittäviä kuormitusta lisääviä tekijöitä lukiossa olivat oppituntien ulkopuolisen työn lisääntyminen (53 %), opiskelijoiden ohjaustarpeen kasvu (48 %) ja oppivelvollisuuden laajentamiseen liittyvät velvoitteet (41 %). Opinto-ohjaajat kokivat muita kyselyyn vastanneita voimakkaammin opiskelijoiden ohjaustarpeen lisääntymisen ja oppivelvollisuuden laajentamiseen liittyvät velvoitteet kuormituksen lisäävinä syinä. Uusilla opettajilla taas korostui kuormitustekijänä muita enemmän opiskelijoiden häiriökäyttäytyminen.

Pienissä kunnissa työskentelevät vastaajat nostivat muita enemmän esille paikallisen opetussuunnitelman laatimisen sekä opiskelijoiden heikkomat valmiudet lukio-opiskeluun, suurissa työskentelevät oppivelvollisuuden laajentamiseen, lukiolain muutoksiin sekä opetusryhmien kasvamiseen liittyvät velvoitteet. Tuloksissa on nähtävissä lukiohenkilöstön työn polarisoituminen. Suurissa lukioissa kuormitetaan suurten ryhmien ja hallinnollisen työn sekä muun oppituntien ulkopuolisen työn seurauksena. Pienissä lukioissa opetussuunnitelmatyö on koskettanut konkreettisemmin suunnitelmien laadinnan kautta opettajia. Monet pienet lukiot ottavat myös kaikki heille pyrkivät opiskelijat ilman karsintaa, jolloin opiskelijoiden joukossa voi olla enemmän tukeaa tarvitsevia opiskelijoita.

Sekä lukiokyselyn että ammatillisen koulutuksen kyselyn tulokset osoittavat aiemmin mainitusti toisen asteen opettajien kokevan opiskelijoiden opintovalmiuksien heikentyneen. Tämän seurauksena huomio on oikeellisesti kiinnitettävä perusopetuksessa tarpeellisiin kehittämistoimenpiteisiin.

- ▶ Perusopetuksen tuottamia opintovalmiuksia tulee vahvistaa
- ▶ Perusopetuksen oppimisen tukea on uudistettava ja vahvistettava
- ▶ Oppilaitoksissa on varmistettava riittävä opinto-ohjauksen saatavuus
- ▶ Opetusryhmien kokoa on rajattava

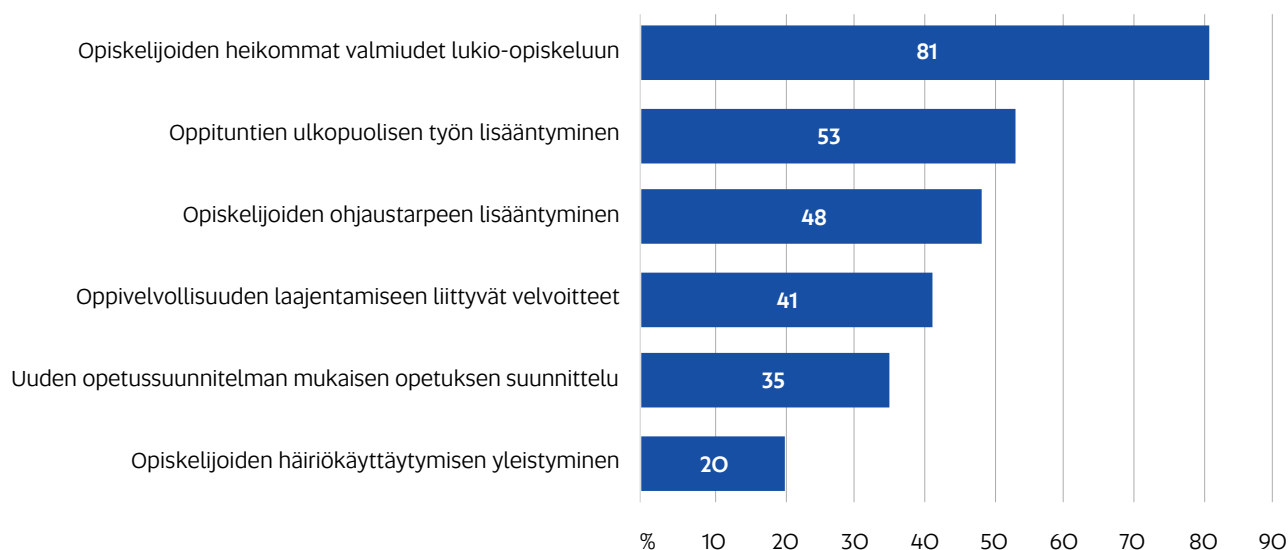
Miten koet työn kuormittavuuden muuttuneen viime vuosina jos koronapandemiaa ei huomioida?

²⁵ OAJ 2024. Ammatillisen koulutuksen ilmapuntari 2024 – Missä mennään ja miltä tuntuu.

Opiskelijoiden heikoimmat valmiudet lukio-opiskeluun on merkittävin kuormitusta lisäävä tekijä

Kuormitusta lisäävät syyt (N=763). Näkyvissä 6 eniten valittua.

Kaavio 8. Opettajien kuormitusta lisäävät syyt

Vastaajien kokema kuormitus oppituntien ulkopuolisen työn lisääntymisen muodossa on niin ikään huolestuttava kehityssuunta. OAJ pitää välttämättömänä, että opetusryhmien kokoa rajataan, jotta yhä yksilöllisempää ohjausta ja neuvontaa tarvitsevat opiskelijat saisivat tarvitsemansa tuen.

Yhtenä kyselyn tavoitteena oli selvittää jäsenten työtehtävissä tapahtuneita muutoksia. Kaikista vähiten muutosta oli tapahtunut oppituntien pidossa, jonka kohdalla 81 % vastaajista ei ollut kokenut muutosta. Yhdenkään työn osa-alueista ei koettu juuri ollenkaan vähentyneen. Eniten eli 70 % vastaajista ilmoittivat opiskelijoiden poissaolojen kirjaamisen lisääntyneen. Toiseksi eniten merkitystään oli nostanut yhteydenpito opiskelijoihin (65 %) sekä erilaisiin hankkeisiin liittyvä työ (65 %). Opiskelijoiden hyvinvointiin ja jaksamiseen liittyvä työ oli lisääntynyt 60 prosentilla vastaajista, opiskelija-arvioinnit 59 prosentilla, opiskelijoiden opinnoissa edistymiseen liittyvä työ 57 prosentilla, opetussuunnitelmatyö 55 prosentilla ja oppituntien suunnittelu 51 prosentilla vastaajista. Lisäksi lähes puolet kokivat aineenopettajan ja opinto-ohjauksen yhteistyön (47 %) sekä kurinpidon (46 %) lisääntyneen.

Vuoden 2022 lukion ilmapuntarissa työtehtävissä tapahtuneiden muutosten kohdalla eniten nousi esille opetussuunnitelmatyö, jonka silloin koki lisääntyneen lähes 90 % vastaajista. Myös tässä kyselyssä yli puolet (55 %) koki opetussuunnitelmatyön lisääntyneen entisestään. Osuus oli kuitenkin laskenut edellisestä. Myös oman oppiaineen ajankohtaisten asioiden seuraamisen kohdalla lisääntynyt-vastauksien osuus oli huomattavasti laskenut vuodesta 2022. Sen sijaan lisääntynyt-vastauksien osuus oli kasvanut vuodesta 2022 erityisesti kurinpidon, opiskelijan hyvinvointiin ja jaksamiseen liittyvän kirjaamistyön sekä opiskelijoiden poissaolojen kirjaamiseen liittyvän työn kohdalla.

Suurimmaksi kuormitustekijäksi vastaajat mainitsivat poissaolojen seurantaan liittyvät tehtävät. Poissaolojen seurantaan tulleet lakisäätteiset muutokset koskevat ennen kaikkea poissaolotiedon saattamista oppivelvolliselle. Lukioilla on kuitenkin ollut jo ennen oppivelvollisuutta poissaolojen seurantaan liittyvä käytänteitä, jotka liittyvät opintojen etenemiseen ja poissaolotiedot on yleensä kirjattu käytössä olevaan sähköiseen järjestelmään, esimerkiksi Wilmaan. Tästä syystä tuloksissa yllättää poissaolojen kirjaamisen nouseminen merkittävimmäksi muutokseksi viimeisen kolmen vuoden aikana.

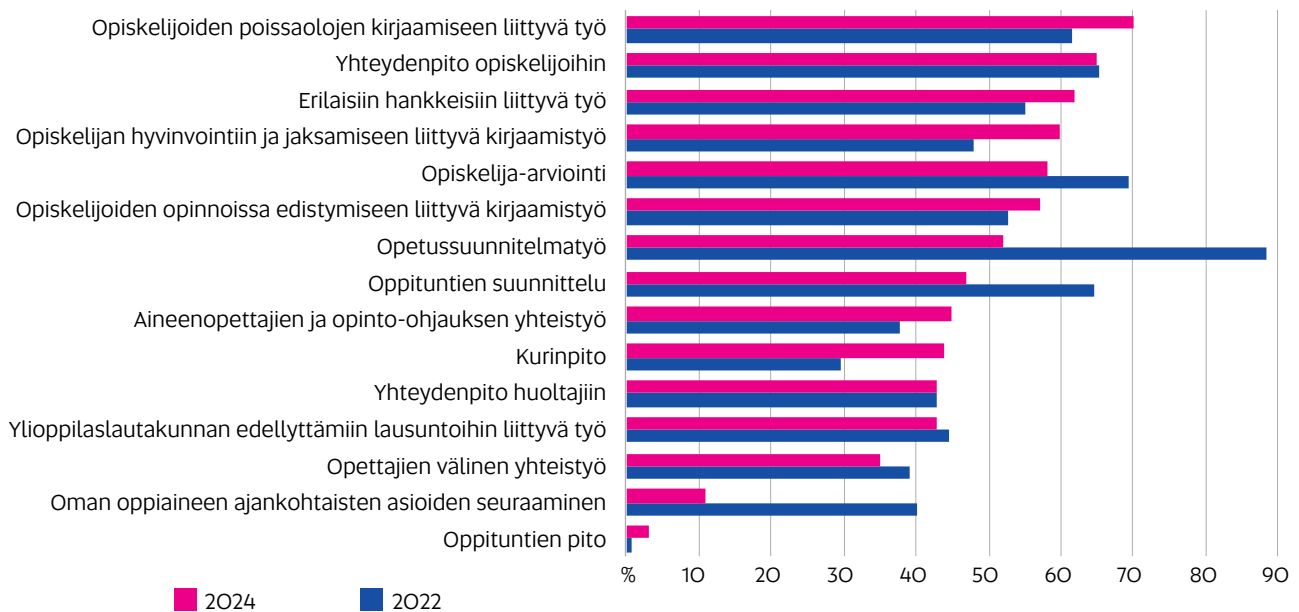
Poissaolojen kirjaamiseen liittyvän työn ja opiskelijoiden hyvinvointiin ja jaksamiseen liittyvän kirjaamistyön määrän kasvu indikoi paikallisista käytänteistä, joilla pyritään kokoamaan varhaisen vaiheen puuttumiseen ja tukeen liittyvää tietoa. Vaikka kirjaamisen tarkoitus on lähtökohtaisesti hyvä, paikallisissa kirjaamisvelvoitteissa on kuitenkin OAJ:n näkemyksen mukaan välttämätöntä arvioida niiden edellyttämä työajan tarve ja opetushenkilöstön kuormitus opitunnin ulkopuolisen työn määrän kasvaessa.

Opetussuunnitelmatyötä ja oman oppiaineen ajankohtaisia asioita koskeva työmäärän muutos on ymmärrettävä, sillä vuoden 2022 kyselyn aikaan uusi opetussuunnitelma oli juuri otettu käyttöön ja moni opettaja suunnitteli opetustaan kyseisenä vuotena uuden opetussuunnitelman mukaisesti.

- ▶ Paikallisia kirjauskäytänteitä laadittaessa on arvioitava huolellisesti kirjauskäytänteiden tarkoituksenmukaisuus ja säädösten edellytykset kirjaamiselle
- ▶ Arviointiin liittyvissä kirjaamiskäytänteissä on laaja paikallinen päätäntävalta. Arviointiin liittyviä opettajaa kuormittavia kirjaamiskäytänteitä on vältettävä

Arvioi omassa työtehtävissä kolmen viime vuoden aikana tapahtuneita muutoksia

(N=738) Lisääntynyt-vastauksista vähennetty vähentynyt-vastaukset.

Kaavio 9. Opettajien työtehtävissä tapahtuneet muutokset

Kysyttäessä opettajien suhtautumista erinäisiin työhönsä liittyviin asioihin, esille tuli muun muassa voimakas positiivinen suhtautuminen perinteisiin koe-, arviointi- ja päätöviikkokäytänteisiin. Vastaajista lähes yhdeksän kymmenestä (88 %) piti niitä hyvinä. Lisäksi vastaajat pitivät kahden opintopisteen laajuisia opintojaksoja positiivisina (81 %) ja kahta opintopistettä laajempia opintojaksoja negatiivisina (69 %). Vastausten perusteella kahta opintopistettä laajemmat opintojaksot koettiin sopineen erityisen huonosti matemaattisille aineille, sillä niitä opettavista 80 % kertoi suhtautuvansa niihin negatiivisesti.

Eri oppiaineita yhdistävät opintojaksot jakoivat mielipiteitä. Vastaajista 26 % suhtautui niihin positiivisesti, 35 % neutraalisti ja 39 % negatiivisesti. Lisäksi noin neljä viidesosaa (82 %) ilmoitti, ettei opeta oppiaineita yhdistäviä opintojaksoja, kun niitä opettavia oli vastaajista vain lähes viidesosa (18 %). Reaaliaineiden opettajat toteuttivat muita vastaajia enemmän opintojaksoja oppiaineita yhdistäen.

Opettajista, joilla oli oppiaineita yhdistäviä opintojaksoja, niitä oli keskimäärin noin 10 % kaikista opetettavista opintojaksoista, ja he suhtautuivat myönteisemmin oppiaineita yhdistäviin opintojaksoihin kuin muut opettajat. Heistä kuitenkin 85 % ilmoitti oppiaineita yhdistävien opintojaksojen suunnittelun lisänneen tarvetta yhteissuunnitteluajkaan.

Avovastauksissa kuvataan varsin monenlaisia eri oppiaineiden moduuleja yhdistäviä opintojaksoja. Yleisesti mainittiin erilaiset hyvinvointia tukevat opintokokonaisuudet, jotka sisältävät liikunnan, terveystiedon, psykologian ja myös opinto-ohjauksen sisältöjä. Myös matemaattis-luonnontieteellisiä ja eri reaaliaineita sisältöjä yhdistävät opintojaksot mainitaan useassa vastauksessa. Vastauksissa kuvataan laajasti myös erilaisia koulukohtaisia projektikokonaisuuksia, joissa yhdistetään taito- ja taideaineiden opintoja tai esimerkiksi historian ja kuvataiteen opintoja.

Useassa vastauksessa todettiin yhdistelmäopintojen toteutuksen haasteena olevan lukujärjestystekniset seikat. Muutamassa vastauksessa mainittiin myös yhdistelmäopinnoista luopuminen niiden järjestämiseen liittyvien haasteiden seuraukset. Myöskään opiskelijat eivät ole aina valinneet tarjottuja opintojaksoja.

LOPSin käyttöönoton jälkeen erilaisia suunniteltuja yhdistelmiä kokeiltiin. Sen jälkeen kaikista luovuttiin, koska ne ovat opettajia hyvin paljon kuormittavia ja ennen kaikkea tekevät lukujärjestysten laadinnasta vaikeaa.”

3.4.2 Oppivelvollisuuden laajentaminen on lisännyt ryhmänohjaajien työajan tarvetta ja työn vaativuutta

KAKSI KOLMESTA (66 %) vastaajasta ilmoitti toimivansa ryhmänohjaajana tänä lukuvuonna. Ryhmänohjaajina toimivista 89 % koki tehtävän edellyttävän työajan tarpeen kasvaneen vuodesta 2021 alkaen sekä 88 % työn muuttuneen aikaisempaa vaativammaksi. Vastaajien mukaan työaika-tarvetta lisää erityisesti opiskelijoiden poissaolojen seurantaan liittyvä työ (71 %), Opiskeluhuoltoon liittyvä työ (62 %) sekä opiskelijoiden oppimisen tukeen liittyvä työ (51 %) ja opiskelijoiden yksilöllisempi ohjaaminen (51 %).

Tämä herättää kysymyksen siitä, miksi poissaolojen kirjaaminen kuormittaa ryhmänohjaajia näin paljon. Oppivelvollisuuden laajentamisen myötä poissaolojen seuranta tuli velvoittavaksi ja poissaoloista tulee ilmoittaa oppivelvollisen huoltajalle viipeettä. Poissaoloja on kuitenkin yleisesti lukiokoulutuksessa seurattu ja kirjattu tarkasti jo kauan, sillä opiskeltava kurssi on yleensä katsottu keskeytyneeksi tietyn selvittämättömän poissaolomäärän täytyttyä. Poissaolojen kirjaamistyön ei näin ollen voida katsoa lisääntyneen oppivelvollisuuden laajentamisen säädösten myötä.

Oppivelvollisia koskevat säädökset edellyttävät tukitoimien riittävyden arviointia, jos opinnot uhkaavat keskeytyä. Oppimisen tukeen liittyvät tukitoimet kirjataan opiskelijan henkilökohtaiseen opintosuunnitelmaan tämän suostumuksella. Näitä tilanteita on kuitenkin määrällisesti vähän ja oppivelvollisuutta laajennettaessa tämä lisätyö resursoitiin erikseen osana lukiorahoituksen vahvistamista uuteen veloitteeseen perustuen (lukiossa arviolta 1000 opiskelijaa vuodessa/70h opiskelijaa kohden).²⁶ Työmäärä ja työajan tarve koskien poissaolojen seuranta ja erilaisia opinnoissa etenemisen raportointia on kasvanut oletettavasti ennen kaikkea paikallisesti päätettyjen kirjaamismenettelyiden seurauksena.

3.5 Oppimisen tuki ja opinto-ohjaus uudistusten kohteena

OPPIMISEN TUKEA oli ennen vuotta 2019 voimaan astunutta lukiolakia järjestetty Suomen lukiossa erilaisin tavoin ja vaihtelevalla saatavuudella. Monet lukiot antoivat jo erityisopetusta sekä myös tukiovetusta, mutta eivät kaikki. Vuonna 2019 voimaan astuneen lukiolain mukaisesti opiskelijalla on oikeus erityisopetukseen riippumatta siitä mistä syystä tuen tarve aiheutuu. Käytännössä erityisopetusta on tarjottu Suomen lukioissa opetussuunnitelman perusteiden mukaisesti elokuussa 2021 alkaen. Erityisopetuksen rakenteita ja toimintamallien kehittämistä on tuettu myös Opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittamien kehittämishankkeiden avulla.

Lukiolain uudistamisen yhteydessä myös opinto-ohjausta vahvistettiin säätämällä opiskelijan oikeudesta henkilökohtaiseen opinto-ohjaukseen. Lisäksi säädettiin opiskelijan oikeudesta opintojen jälkihaukukseen vuoden ajaksi, mikäli opiskelija ei ole saanut jatko-opintopaikkaa lukio-koulutuksen päätyttyä.

Ajankohtaiskyselyn tavoitteena oli selvittää, minkälaisena oppimisen tuki ja opinto-ohjaus lukioissa tällä hetkellä koetaan ja mitä haasteita niihin opettajien mielestä liittyy.

3.5.1 Erityisopetusta ja oppimisen tukea on vahvistettava – ryhmäkoolla suuri vaikutus

TULOSEN PERUSTEELLA kaikista suurin merkitys oppimisen tuen vaikuttavuuden kannalta on opetusryhmien koko. Yli yhdeksän kymmenestä (92 %) opettajasta kertoi opetusryhmien koolla olevan mielestään suuri merkitys tuen vaikuttavuuteen. Kuten mainittu osiossa 3.2.2, erityisesti suuremmissa lukioissa on usein aivan liian suuria opetusryhmiä. OAJ onkin jo pitkään korostanut opiskelijoiden yksilöllisen ohjauksen edellyttävän ryhmäkokojen pienentämistä lukiokoulutuksessa.

► Tuen vaikuttavuuden takia suurien opiskelijaryhmien kokoa on pienennettävä

²⁶ https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/HE_173+2020.pdf

Tuen vaikuttavuuden kannalta toiseksi merkittävimmäksi tekijäksi nousi erityisopettajien määrä, jonka merkitystä piti suurena 79 % vastanneista. Aineenopettajien erityispedagoginen osaaminen on perinteisesti varsin ohutta. Jotta erityisopettajat pystyisivät tukemaan aineenopettajia oppijoiden tarpeiden tunnistamisessa ja erityispedagogisissa kysymyksissä, olisi erityisopettajia oltava oppilaitoksissa riittävä määrä. Lisäksi 71 % vastaajista koki aineenopettajien osaamisen kehittämisen erityispedagogisissa kysymyksissä tärkeänä.

- ▶ Erityisopettajien määrää oppilaitoksissa on lisättävä varsinkin suurissa lukioissa
- ▶ Aineenopettajien erityispedagogista osaamista on vahvistettava sekä opettajankoulutuksessa että täydennyskoulutuksilla

Tulosten mukaan oppimisen tukeen liittyvällä hallinnollisella työllä ei ole samalla tavalla suurta merkitystä. Vain 27 % ilmoitti pedagogisten asiakirjojen laatimisen ja 26 % tuen hallinnollisten päätösten olevan tärkeitä tuen vaikuttavuuden kannalta. Kuitenkin vastaajat kokivat oppimisen tukeen liittyvän kirjaamisen lisääntyneen. Yhteensä 73 % vastasi kirjaamisen lisääntyneen, kun 27 % ei kokenut asiassa muutosta ja 0 % ilmoitti sen vähentyneen. Lisäksi 16 % mielestä tuen kirjaamiseen liittyvä työ oli lisääntynyt paljon. Tulosten perusteella olisikin tärkeää karsia turhaksi koettua hallinnollista työtä, jotta olisi mahdollisuuksia keskittyä enemmän hyödyllisiksi koettuihin oppimisen tuen osa-alueisiin.

- ▶ Kirjaamisen osalta on tunnistettava tosiasiallisen tuen ensisijaisuus byrokratian lisäämisen asemesta

Vastaajilta kysyttiin, minkälainen oppimisen tuki helpottaisi heidän työtään opettajana. Oman opetustyön kannalta hyödyllisimpänä oppimisen tukena vastaajat pitivät tukiovetusta, jonka merkitys oli suuri 69 %:lle vastaajista. Lisäksi tärkeimmiksi nousivat seulojen ja osaamiskartoitusten pohjalta räätälöity tuki (66 %), erityisopettajan antama aineenopettajan konsultointi (62 %) ja koulukuraattoripalvelut (60 %)

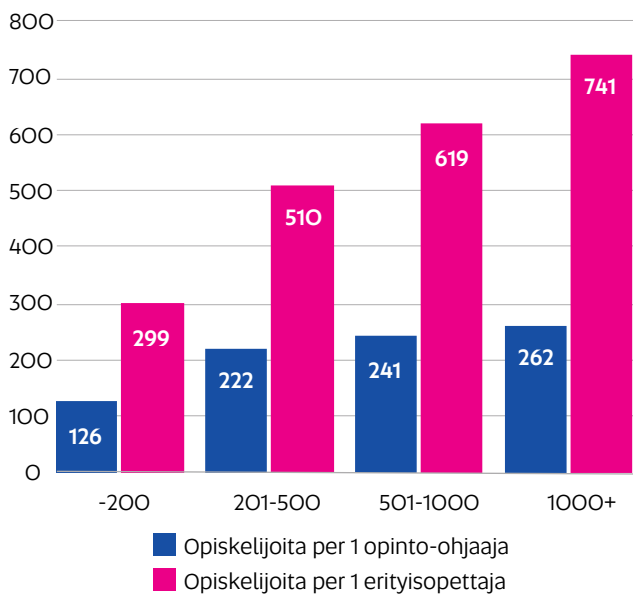
- ▶ Opiskelijan subjektiivisesta oikeudesta tukiovetukseen tulee säätää lukiolaissa

Erityisopettajan samanaikaisopetusta aineenopettajan kanssa piti merkittävänä 42 % vastaajista ja vähämerkityksisenä 36 % vastaajista. Ryhmämuotoisella erityisopetuksella oli 41 % mielestä suuri merkitys ja 34 % mielestä pieni merkitys. Tämä voi johtua siitä, että ryhmämuotoista erityisopetusta on toteutettu lukioissa vasta lyhyen aikaa ja oppilaitoksesta riippuen vaihtelevasti. Erityisopettajien vähäisestä lukumäärästä johtuen myös erityisopettajan antamaa samanaikaisopetusta tai opetusryhmiin jalkautuvaa tukea ei ole laajasti käytetty tukimuotona, jolloin myös kokemukset näin toteutetusta tuesta ovat vähäisiä.

Äidinkielen opettajien vastauksissa korostui muita vastanneita enemmän tarve tukiovetukselle sekä erilaisille lukiseuloille (lukivaikkeen tunnistamista helpottava lukemisen ja luetun ymmärtämisen taitoja mittaava testi) ja osaamiskartoituksille. Lisäksi matemaattisten aineiden opettajat kokivat muita harvemmin ja opinto-ohjaajat muita useammin erityisopettajan antaman aineenopettajien konsultoinnin tärkeänä.

Erityisopetuksen tilanne lukioissa on kyselytulosten mukaan heikko. Vastaajista alle kolmasosa (31 %) koki opettamiensa opiskelijoiden saavan tarvittaessa riittävästi erityisopetusta. Matemaattisten aineiden opettajat kokivat opettamiensa opiskelijoiden saaman erityisopetuksen muita useammin riittämättömäksi. Keskimääräisesti lukioissa oli 1,12 täysipäiväistä erityisopettajaa, eli opiskelijoita oli noin 540 yhtä erityisopettajaa kohden. Tämä ongelma korostui erityisesti suurten lukioiden kohdalla. Alle 200 opiskelijan lukioissa opiskelijoita on erityisopettajaa kohden keskimäärin noin 300, 200–500 opiskelijan lukioissa noin 510, 500–700 opiskelijan lukioissa noin 620 ja yli 1000 opiskelijan lukioissa 740.

Erityisopettaja- ja opinto-ohjaajaresurssit lukion koon mukaan

Kaavio 10. Opinto-ohjaaja- ja erityisopettajaresurssi opiskelijamäärään suhteutettuna

Kysyttäessä sitä, mihin erityisopettajaresurssia käytetään oppilaitoksissa, yli yhdeksän kymmenestä (94 %) vastaajasta ilmoitti sitä käytettävän lukiseulojen ja osaamiskartoitusten toteuttamiseen sekä erilaisten lausuntojen laatimiseen. Toiseksi eniten (77 %) erityisopettajaresurssia ilmoitettiin käytettävän oppilaitoksissa osana opiskeluhuoltoryhmää ja kolmanneksi eniten (64 %) erityisopettajia käytettiin tarjoamaan aineenopettajille konsultointia. Vähiten erityisopettajaresurssia käytettiin ryhmämuotoisena erityisopetuksena (17 %) ja samanaikaisopetuksena aineenopettajan kanssa (32 %).

Oppivelvollisuuden laajentumisen ja uuden opetussuunnitelman myötä osassa lukioista oli lisätty erityisopettajia. Vastaajista 59 % kertoi lukuioidensa lisänneen erityisopettajaresurssia, 17 % kertoi, ettei näin ollut tapahtunut, ja 23 % ei osannut sanoa. Kuitenkin vain puolet vastaajista (50 %) piti erityisopetuksen tuontia oppilaitoksen rakenteisiin onnistuneena, kun neljäsosa (25 %) koki sen toteutuneen huonosti ja 24 % ei osannut sanoa.

Erityisopetuksen lisäksi myös tukiopetuksen saantia olisi parannettava. Vastaajista 64 % piti tärkeänä, että opiskelijan oikeudesta saada tukiopetusta säädetään laissa, jotta kaikilla opiskelijoilla on siihen yhdenvertainen oikeus ja koulutuksen järjestäjälle kohdennetaan sen järjestämiseen rahoitus, kun 11 % ei pitänyt sitä tärkeänä. Lisäksi liian vähäiseen tiedon kulkuun opiskelijoiden tuen tarpeesta on kyselytulosten perusteella puututtava. Vastaajista alle puolet 46 % kertoi saavansa opettajana riittävästi tietoa opiskelijoidensa tuen tarpeesta. Vastaukset ovat samankaltaisia kuin ammatillisen jäsenkyselyssä, jossa neljäsosa (24 %) vastaajista kertoi saavansa tiedon opiskelijoiden erityisen tuen tarpeesta vain joskus tai ei ollenkaan. Lisäksi vain 16 % ammatillisen vastaajista koki saavansa riittävästi tietoa muista opiskelijan opetuksen järjestämisen kannalta välttämättömistä tiedoista.

- ▶ OAJ edellyttää, että tiedonsiirtoa tukea perusopetuksessa saaneiden opiskelijoiden osalta kehitetään ja että tieto siirretään säädosperusteisesti toisen asteen oppilaitokselle siten, että se on opettajan saatavilla

Oppimisen tukea koskevista avovastauksista korostui aineenopettajien tarve osaamisen kehittämiseksi erityispedagogisissa asioissa. Vastauksissa korostuu myös ryhmäkokojen merkitys opettajan työlle ja mahdollisuuksille tukea opiskelijoita yksilöllisesti:

Opetusryhmiä on saatava pienemmiksi. Mikään muu toimi ei auta juurikaan, jos tämä ei toteudu. 30 opiskelijaa luokassa tarkoittaa 75 minuutin tunnissa sitä, että yhden opiskelijan huomioimiseen on aikaa 2,5 minuuttia. Jos tästä vähennetään yhteiseen opetukseen käytettävät minuutit, niin vähille jää.”

Opetusryhmien heterogeenisyyteen ja suureen kokoon viitaten moni vastaaja mainitsee tarpeen muodostaa tasoryhmiä. Vastauksissa korostuu myös perusopetuksen merkitys lukiokoulutuksessa tarvittavien perustietojen ja -taitojen saavuttamiseksi.

Oleelliseksi tekijäksi vastaajat mainitsevat erityisopettajien riittävän määrän, jotta nämä ehtivät tukemaan aineenopettajia erityispedagogisissa kysymyksissä. Vastaajien mukaan erityisopettajien määrää tulee lisätä:

Speciallärrresursen bör utökas. Ämnesläraren har helt enkelt inte kunskap nog för att stöda de svåra fallen.”

Vastauksissa käsitellään myös suppean erityisopettajaresurssin käyttöä. Useissa vastauksissa nostetaan esiin huoli niukan resurssin kohdentuvan huomattavasti tukea tarvitseviin opiskelijoihin, joilla ei vastaajien mukaan ole edellytyksiä suoriutua lukio-opinnoista:

Erityisopettajan aika menee nyt täysin sellaisten opiskelijoiden parissa, joilla ei ole edellytyksiä lukio-opintoihin. Sellaiset opiskelijat, joiden paikka ei ole lukiossa, kuuluisi ohjata viiveettä sopivampiin opintajoihin.”

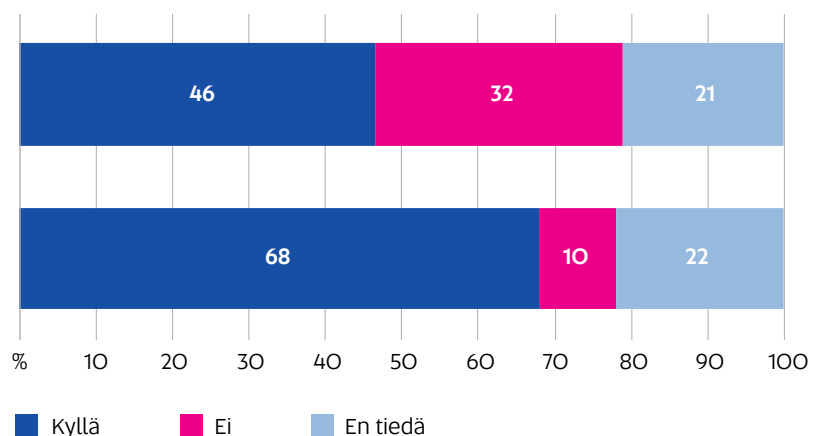
3.5.2 Opinto-ohjaus on resursoitu kohtuullisen hyvin

OPINTO-OHJAUKSEN TILANNE lukioissa on kyselytulosten perusteella selvästi erityisopetusta parempi. Kun yhtä erityisopettajaa kohden lukioissa oli keskimäärin 540 opiskelijaa, ja tilanne on sitä huonompi mitä suuremmasta lukioista on kyse, yhtä opinto-ohjaajaa kohden lukioissa on noin 210 opiskelijaa eikä tilanne suurimmassakaan lukioissa ole aivan yhtä heikko. Yli tuhannen opiskelijan lukioissa on keskimäärin noin 260 opiskelijaa yhtä opinto-ohjaajaa kohden. Lähes puolet (46 %) vastaajista ilmoittivat, että opinto-ohjaajaresurssia on lisätty oppivelvollisuuden laajentumisen ja uuden opetussuunnitelman myötä, kun kolmasosan (32 %) lukioissa ei näin oltu tehty. Suuremmissa lukioissa ja kunnissa nähtiin opinto-ohjausta lisätyn uudistusten myötä useammin kuin pienissä lukioissa ja kunnissa. Kyselyyn vastanneista opinto-ohjaajista kuitenkin puolet (50 %) kertoivat, ettei opinto-ohjaajia ole lisätty, kun lisäämisestä kertoi 47 %.

Opinto-ohjauksen toteutumiseen ollaan kyselyn mukaan suhteellisen tyytyväisiä. Kysymykseen ”onko opinto-ohjaus toteutettu oppilaitoksen rakenteisiin mielestäsi onnistuneesti”, 72 % vastasi kyllä ja 13 % ei. Lisäksi 68 % ilmoitti opiskelijoidensa saavan riittävästi opinto-ohjausta sitä tarvitseensa. Kuitenkin yksi kymmenestä vastaajasta (10 %) koki opiskelijoiden saaman opinto-ohjauksen riittämättömänä.

Lukiossani on lisätty opinto-ohjaajaresurssia oppivelvollisuuden laajentamisen ja uuden opetussuunnitelman astuttua voimaan

Opettamani opiskelijat saavat riittävästi opinto-ohjausta silloin kun sitä tarvitsevat

Kaavio 11. Opinto-ohjauksen tilanne lukioissa

3.6 Vastaajien näkemyksiä hallitusohjelman kehittämistoimenpiteistä

VUODEN 2023 hallitusohjelman yhtenä tavoitteena on kehittää lukiokoulutuksen rahoitusjärjestelmää siten, että turvataan lukiokoulutuksen alueellinen saavutettavuus. Tähän liittyen kyselyssä selvitettiin OAJ:n jäsenten mielipiteitä siitä, mitkä tekijät ovat oleellisia lukiokoulutuksen saavutettavuuden sekä opetuksen järjestämisen kannalta. Olennaisinta on vastaajien mukaan koulutuksen järjestämisen alueellinen tarkastelu, jonka merkitystä piti suurena 67 %. Toiseksi suurin (51 %) merkitys oli vastaajien mielestä sillä, että kunnat järjestävät lukiokoulutusta yhteistyössä.

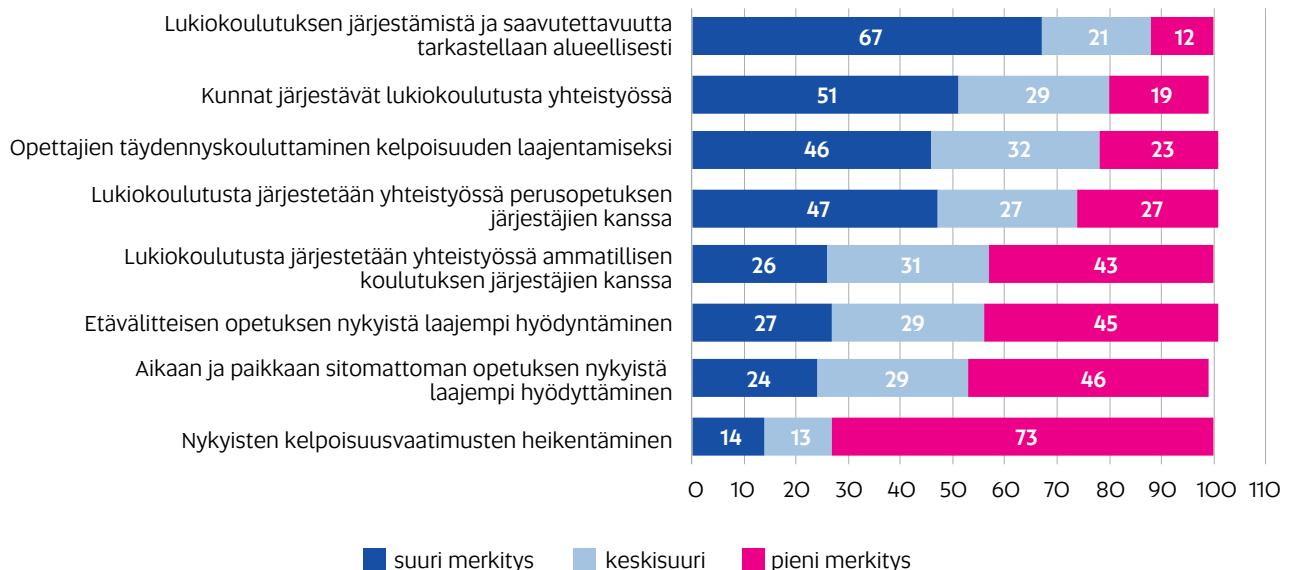
▶ Ikäluokkien pieneneminen edellyttää koulutuksen järjestäjien yhteistyötä

LÄHES PUOLET vastaajista, 47 %, korosti lukiokoulutuksen järjestämistä yhteistyössä perusopetuksen järjestäjien kanssa sekä opettajien täydennyskoulutuksen laajentamista merkittävänä tekijänä opetuksen järjestämisen ja sen saavutettavuuden kannalta. Sen sijaan pieni merkitys koettiin olevan

nykyisten kelpoisuusvaatimusten heikentämisellä, aikaan ja paikkaan sitomattoman opetuksen hyödyntämisellä, etävälitteisellä opetuksella ja lukiokoulutuksen järjestämisellä yhteistyössä ammatillisen koulutuksen järjestäjien kanssa. Pienemmät lukiot pitivät muita merkittävämpänä lukiokoulutuksen järjestämistä yhteistyössä perusopetuksen kanssa.

▶ Lukiokoulutuksen aineenopetuksen yhteys perusopetuksen aineenopetukseen on tunnistettava alueellista yhteistyötä ja rahoitusjärjestelmiä kehitettäessä

Lukiokoulutuksen rahoitusjärjestelmää kehitetään Petteri Orpon hallitusohjelman mukaisesti siten, että se turvaa koulutuksen saavutettavuutta. OAJ on korostanut alueellisen tarkastelun merkitystä ja että alueellinen tarkastelu tunnistaa myös perusopetuksen järjestämisen. Pienten lukioiden opettajista merkittävä osa toimii sekä peruskoulun että lukion yhteisinä opettajina. Aineenopetuksen kannalta OAJ:n mielestä on tärkeä tarkastella koulutuksen saavutettavuutta laadun näkökulmasta, joka edellyttää kelpoisten opettajien saatavuutta ja työnteon edellytysten turvaamista alueellisesti. Rahoitusjärjestelmän kehittämisen olisi kannustettava alueelliseen yhteistyöhön koulutuksen järjestämisessä.

Kaavio 12. Lukiokoulutuksen saavutettavuuden turvaamisen kannalta merkitykselliset asiat

Rahoitusjärjestelmän kehittämisen lisäksi vuoden 2023 hallitusohjelmaan on kirjattu ylioppilastutkinnon ja lukiodiplomin kehittämistavoitteita. Opetus- ja kulttuuriministeriö valmistelee hallitusohjelman mukaisesti englanninkielistä ylioppilastutkintoa. Lisäksi lukiodiplomia pyritään kehittämään niin, että sillä voisi korvata yhden ylioppilaskokeen. OAJ halusi kyselyn avulla selvittää jäsentensä mielipiteitä näistä hallitusohjelmakirjauksista ja siitä, miten tulisi toteuttaa.

Tarvetta englanninkieliselle ylioppilastutkinnolle ei kyselytulosten perusteella juurikaan koeta. Kyselyyn vastanneista 30 % ilmoitti englanninkielisen ylioppilastutkinnon olevan tarpeellinen, kun 45 % kertoi, ettei tarvetta ole. Vastaajista vain hieman yli neljäsosa (28 %) koki omalla alueellaan olevan tarvetta englanninkieliselle ylioppilastutkinnolle. Suuremmissa kunnissa tarvetta nähtiin muita enemmän. 26 % ilmoitti olevansa sitä mieltä, että tutkinnon suorittamisen englanniksi tulee olla laajasti kaikkien saavutettavissa, 49 % oli asiasta eri mieltä ja 24 % ei samaa eikä eri mieltä.

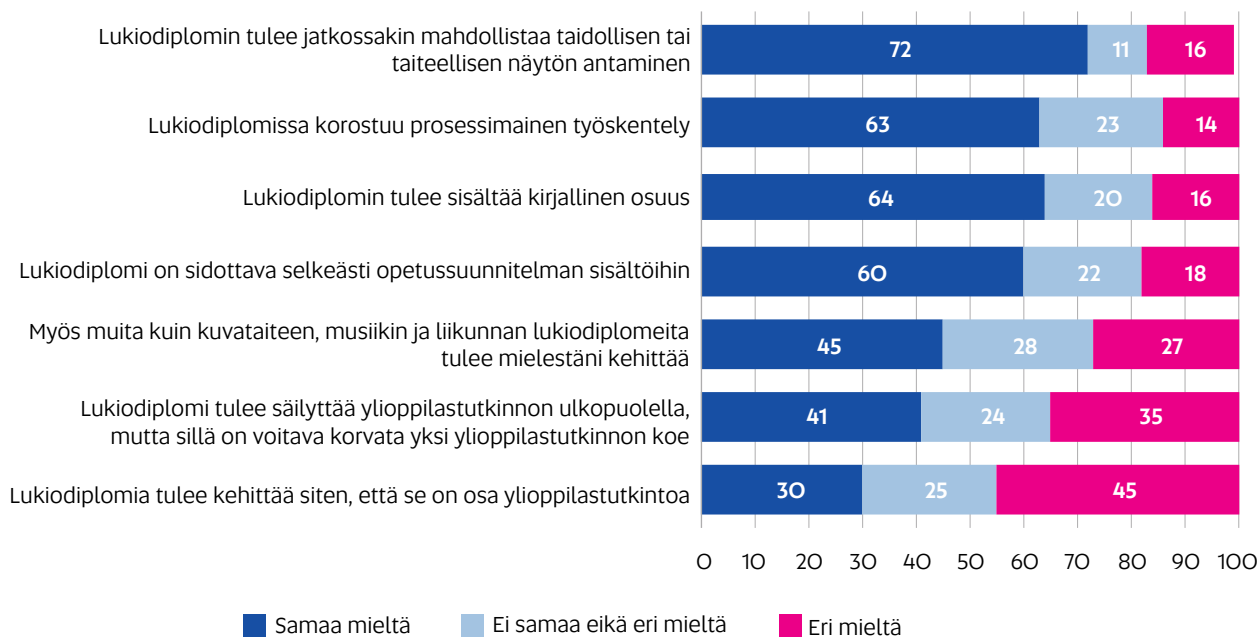
Englanninkielisen ylioppilastutkinnon toteuttamisessa pidettiin tärkeimpänä suomi tai ruotsi toisena kielenä -kokeen sisällyttämistä tutkintoon. Vastaajista 71 % piti tätä tärkeänä, kun vain 17 % koki sen tarpeettomaksi. Yli puolen (54 %) mielestä englanninkielisen tutkinnon suorittamisen edellytyksenä tulisi olla opiskelu kyseisellä kielellä, kun vastaajista 21 % oli asiasta eri mieltä. Kokonaan englanninkielisten opiskelumahdollisuuksien lisäämistä vastusti puolet (50 %) ja kannatti noin viidesosa (22 %) vastaajista. 45 % oli sitä mieltä, että englanninkielisen tutkinnon järjestäminen tulee sitoa järjestämislupaan, 20 % vastusti tätä ja 35 % ei osannut sanoa.

Myös lukiodiplomin kohdalla vastaukset jakaantuivat. Vastaajista 30 % kannatti ja 45 % vastusti lukiodiplomin kehittämistä siten, että siitä tulisi osa ylioppilastutkintoa. 41 % oli sitä mieltä, että lukiodiplomi tulee säilyttää ylioppilastutkinnon ulkopuolella, mutta sillä on voitava korvata yksi ylioppilastutkinnon koe. Tätä kuitenkin vastusti 35 % vastaajista. Molempien ehdotusten kohdalla vastaukset erosivat taito- ja taideaineiden opettajien ja muiden kyselyyn vastanneiden välillä siten, että taito- ja taideaineiden opettajat olivat innokkaampia lisäämään lukiodiplomin merkitystä. Matemaattisten aineiden opettajat suhtautuivat muita neutraalimmin lukiodiplomikysymyksiin.

Kyselyllä ei kartoitettu vastaajien perusteluita kannalleen lukiodiplomin kehittämisestä. Oletettavaa kuitenkin on, että taito- ja taideaineiden sisällyttäminen ylioppilastutkintoon aiheuttaa huolta muiden aineiden opettajissa kirjoitusmäärien vähenemisen osalta. Huoli on ymmärrettävä esimerkiksi reaaliaineiden opettajien sekä vieraiden kielten opettajien keskuudessa, joista jälkimmäisten ylioppilaskokeiden kirjoitusmäärät ovat laskeneet merkittävästi viimeisen 20 vuoden aikana. Oletettavaa kuitenkin on, että opiskelijat kirjoittaisivat taito- ja taideaineen kokeen (lukiodiplomi) ainakin osin ns. ylimääräisenä aineena, eikä se oleellisesti vähentäisi muiden oppiaineiden ylioppilastutkinnon kokeiden määrää.

Yleisesti opettajat kuitenkin kokivat lukiodiplomin tärkeänä osana lukio-opintoja. Noin kolme neljästä (72 %) vastaajasta oli sitä mieltä, että lukiodiplomin tulee jatkossakin mahdollistaa taidollisen tai taiteellisen näytön antaminen. Lukiodiplomin kehittämisessä vastaajilla korostui tarve säilyttää lukiodiplomin kirjallinen osuus (64 %) sekä prosessimainen työskentely (63 %). Lisäksi 60 % vastaajista piti tärkeänä, että jatkossakin lukiodiplomi sidotaan selkeästi opetussuunnitelman sisältöihin. Ajatusta muiden kuin kuvataiteen, musiikin ja liikunnan diplomien kehittämisestä kannatti 45 % ja vastusti 27 % vastaajista.

Kaavio 13. Vastaajien mielipiteitä lukiodiplomista

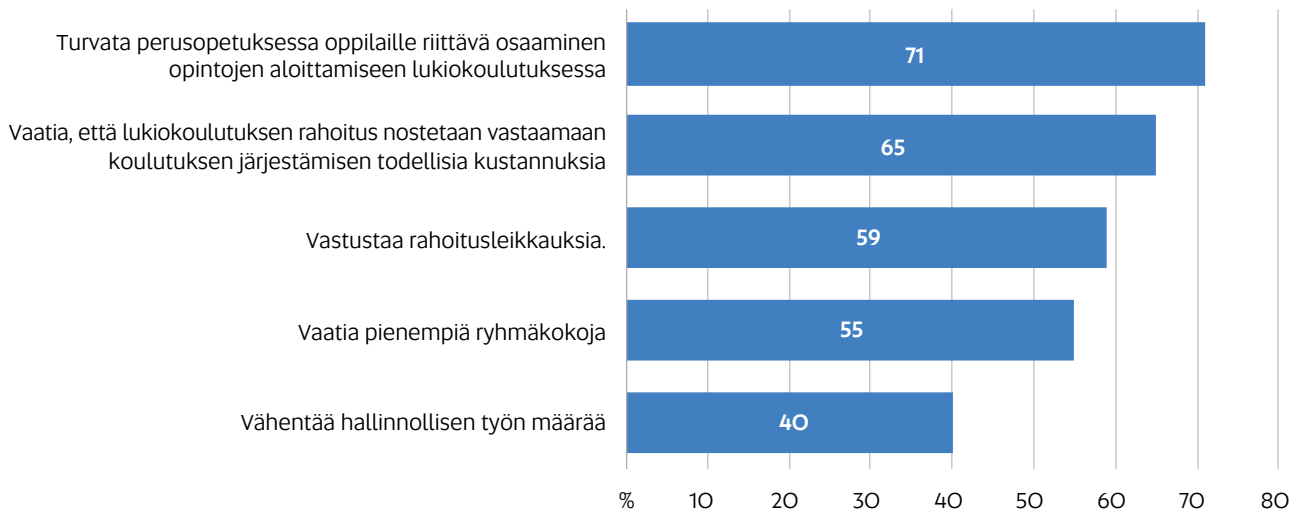
3.7 Lukiokoulutuksen rahoitusta on vahvistettava

YLEISESTI VASTAAJAT kokivat koulutuspoliittisessa vaikuttamisessa tärkeimmäksi sen, että OAJ (1) turvaa perusopetuksesta tulevien oppilaiden riittävän osaamistason lukio-opintojen aloittamista varten (71 %), (2) vaatii lukiokoulutuksen rahoitusta nostettavaksi vastaamaan koulutuksen järjestämisen todellisia kustannuksia (65 %), (3) vastustaa rahoitusleikkauksia (59 %) ja (4) vaatii pienempiä ryhmäkokoja (55 %). Kysymyksessä siis vastaajat valitsivat enintään viisi mielestään tärkeintä asiaa, joita OAJ:n tulisi ajaa, 15 vaihtoehdon joukosta.

Edellä mainittujen lisäksi erityisen tärkeinä pidettiin hallinnollisen työn vähentämistä, tiedon opiskelijoiden tuen tarpeesta välittymistä peruskoulusta lukioon sekä opettaja-, opinto-ohjaaja ja erityisopettajamitoituksista säättämistä. Pienten lukioiden ja pienissä kunnissa työskentelevien vastauksissa korostui muita enemmän koulutuksen alueellisen saavutettavuuden turvaaminen, suurissa lukioissa ja kunnissa hallinnollisen työn vähentäminen. Suurissa kunnissa työskentelevien vastauksissa nousi muita enemmän esille myös pienempien ryhmäkokojen tarve.

- ▶ Perusopetusta on vahvistettava, jotta se turvaa nykyistä paremmin yhdenvertaiset edellytykset jatkaa opintoja lukiokoulutuksessa
- ▶ Lukiokoulutuksen rahoitusta tulee vahvistaa laatimalla pitkän tähtäimen suunnitelma rahoituslaissa säädetyn leikkauksen purkamiseksi vaiheittain
- ▶ Lukiokoulutukseen ei tule kohdentaa rahoitusleikkauksia
- ▶ Lukiokoulutukseen tulee laatia koulutuksen järjestäjää velvoittavat laatukriteerit, joiden osana määritellään opetusryhmien koko laatutekijänä

Valitse 5 mielestäsi tärkeintä asiaa, joihin OAJ:n pitäisi seuraavaksi vaikuttaa

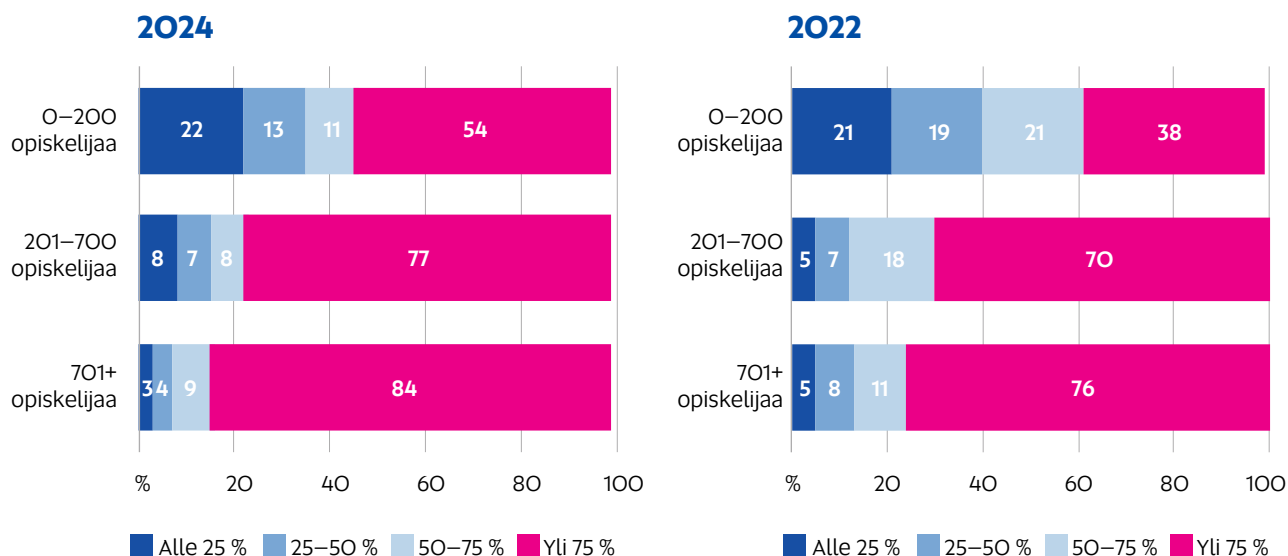
Kaavio 14. Viisi tärkeimmäksi koettua OAJ:n vaikutusmuotoa

3.8 Digitalisaatio läpileikkaavana ilmiönä

3.8.1 Oppimateriaalit ovat pääsääntöisesti digitaalisia

LUKIOIDEN KÄYTTÄMÄT oppimateriaalit ovat hyvin pitkälti digitaalisia. Vastaajista noin kolme neljästä (74 %) arvioi digitaalisen oppimateriaalin osuuden käyttämistään oppimateriaaleista olevan 75–100 %. Digitaalisen oppimateriaalin osuus oli 50–75 % yhdeksällä prosentilla, 25–50 % seitsemällä prosentilla ja alle 25 % kymmenellä prosentilla vastaajista. Digitaalisen oppimateriaalin osuus oli riippuvainen lukion koosta siten, että pienemmissä lukioissa sähköiset oppimateriaalit olivat selvästi vähemmän käytössä. Digitaalisten oppimateriaalien käyttö oli noussut vuoden 2022 lukion ilmapuntarikyselystä, jossa digitaalisten oppimateriaalien osuus oli 75–100 % vain 64 % vastaajista.

Kaavio 15. Digitaalisen oppimateriaalin osuuden muutokset vuodesta 2022 vuoteen 2024

Digitalisaatioon liittyen ja digitaalisiin oppimateriaaleihin liittyen vastaajat antoivat huomattavan paljon avointa palautetta, yhteensä 335 vastausta. Vastaukset käsittelivät laajasti lukiokoulutuksen nopeaa digitalisaatiota ja sen vaikutuksia lukio-opetukseen sekä opettajan työhön. Merkittävä osa vastauksista liittyi seuraaviin teemoihin:

- ▶ Huoli digitaalisen työskentelyn suuresta määrästä ja sen aiheuttamasta opiskelijoiden kasvaneesta ruutuajasta
- ▶ Huoli digitalisaation vaikutuksista nuorten hyvinvointiin. Huomiot liittyivät työskentelyn ergonomiaan ja myös kokonaisvaltaisen ruutuajan määrään opiskelijoiden viettäessä huomattavan paljon aikaa myös opiskelun ulkopuolella erilaisten mobiililaitteiden ääressä
- ▶ Huoli erilaisen digi- ja etätyöskentelyn vaikutuksista vuorovaikutustaitoihin. Erilaisen etä- ja verkko-opintojen kasvava määrä herättää huolta nuorten koulutuksessa oleellisten vuorovaikutustaitojen harjoittamisen väheneemisestä. Digitaalisen työskentelyn koetaan vähentävän myös lähiopetuksessa välitöntä vuorotakutusta
- ▶ Huoli oppimisen heikkenemisestä mielenkiinnon kohdistuessa päätteellä työskennellessä peleihin, sarjojen katseluun tai muuhun epäolennaiseen. Vastaajat nostavat yleisenä huomiona esiin työskentelyn pirstaloitumisen päätetyöskentelyssä, jolloin opiskelijan päätteellä on saman-

aikaisesti käytössä useita eri sovelluksia. Osa vastaajista kokee joutuvansa puuttumaan opiskelijoiden työskentelyyn näiden tehdessä opitun aikana päätteellä toissijaisia asioita. Sosiaalisen median ja suoratoistopalveluiden aiheuttamat häiriötekijät mainitaan toistuvina huomioina. Ilmiötä kuvattiin avovastauksissa esimerkiksi seuraavasti:

Sähköiset oppimateriaalit ovat tuoneet tullessaan sen, että opiskelijat ovat uppoutuneina ruudullaan koko ajan. On yksi kuormittavimpia asioita houkutella heitä pitämään kannet kiinni tarvittaessa tai tekemään esim. parikeskusteluharjoituksia.”

- ▶ Perinteisten ja konkreettisten oppimateriaalien hyödyt laajan opintosisällön hahmottamisessa. Vastaajat nostavat esiin jo aiemmassa OAJ:n kyselyssä (2022) esiin nousseen huomion perinteisen ja konkreettisen opetusmateriaalin tarpeellisuudesta. Vastaajien mukaan on ilmeistä, että oppilaitoksissa tarvitaan rinnakkain sekä printti- että digimateriaalia, sillä digimateriaali ei sovellu kaikille. Perinteisen materiaalin selausominaisuudet ja sen helpompi hahmotettavuus mainitaan joidenkin opiskelijoiden työskentelyä positiivisesti tukevana tekijänä

▶ Etä- ja lähiopetuksen erilainen pedagogiikka ja opetuksen suunnittelu. Huomattava määrä vastauksia käsiteli lähiopetuksesta poikkeavaa opetusta. Vastaajat nostivat esiin opetuksen erilaisen pedagogiikan ja oppitunnin suunnittelun erilaisuuden riippuen opetustavasta. Vastaajat korostavat vuorovaikutuksen ja ryhmätyöskentelyn toteuttamisen pedagogisia haasteita etäväälitteisessä opetuksessa, joita on aiemmin mainitusti pidettävä varsinkin nuorten lukiokoulutuksessa tärkeänä. Vastaajat kiinnittivät huomiota myös etäopetuksessa opetusryhmien kokoon vuorovaikutuksen näkökulmasta mainiten, että laadukas etäopetus edellyttää pienempiä ryhmäkokoja

▶ Vastaajat nostivat esiin digitaalisen ja verkko-opetuksen vaikutuksen kokeellista työskentelyä vähentävänä tekijänä esimerkiksi kemian opiskelussa sekä keskustelua edellyttävien oppiaineiden osalta esimerkiksi kielten opiskelussa

▶ Erilaisen opetuksen antamisen tapojen vaikutukset opettajan työkuormaan. Vastaajat kuvaavat opetus-työn suunnittelun pirstaloitumista erilaisiin digitaalisiin oppimisympäristöihin, erilaisten digitaalisten sovellusten käyttämiseen sekä erilaisiin pedagogisiin opetustapoihin lähi-, etä- ja verkko-opetuksessa. Nämä tekijät lisäävät osaltaan opettajien oppitunnin ulkopuolisen työn määrää

Digitalisaation positiivisina puolina avovastauksissa mainittiin seuraavia seikkoja:

▶ Laadukkaisiin materiaaleihin ja välineisiin perustuvat digitaalinen työskentely täydentää perinteisiä opetusmateriaaleja ja -menetelmiä

▶ Useat vastaajat nostava esiin tekoälyn tuomat mahdollisuudet positiivisena kehityksenä, joskin useat vastaajat alleviivaavat sen muuttavan monella tavalla varsinkin tekstien tuottamiseen ja käsittelemiseen liittyvää työskentelyä sekä tehtävänantoa

▶ Vastauksista käy ilmi myös ohjauksen saavutettavuuteen liittyvä kehitys ja mahdollisuudet digitalisaation myötä. Opinto-ohjauksessa erilainen etäohjaus ja etäyhteydenotot vahvistavat ohjauksen saavutettavuutta. Myös työn suunnitteluun liittyvä sähköinen ajanvaraus on helpottunut

▶ Varsinkin suurten lukioiden opettajien vastauksissa korostuu oppimateriaalien varastointiin sekä opiskelijalle tehokkaasti saattamiseen liittyvät teemat

▶ Aikuisten lukiokoulutuksessa saavutettavuus parantunut digitalisaation kautta (etäväälitteisyys)

3.8.2 Lähiopetus koetaan tärkeäksi vuorovaikutuksen takia

KYSELYTULOSTEN PERUSTEELLA lukio-opetus järjestetään edelleen pitkälti lähiopetuksena. Asiaa selvitettiin siten, että vastaaja pyydettiin arvioimaan opetuksensa eri muodot prosentiosuuksina. Lähiopetusta oli kaikesta opetuksesta keskimäärin 95 %. Etäopetusta oli keskimäärin 1 %, aikaan ja paikkaan sitomatonta verkko-opetusta 1 %, monimuoto-opetusta myös 1 %, itsenäistä opiskelua 2 % ja opetuksen suoratoistoa 0 %.

Lisäksi vastaajien suhtautumista opetuksen erilaisiin muotoihin selvitettiin väitteiden kautta. Tuloksissa tuli esille, kuinka merkittävää lähiopetuksen järjestäminen on opetuksen laadun kannalta. Vastaajista huimat 89 % oli sitä mieltä, että opetusta pitäisi antaa lähtökohtaisesti vain lähiopetuksena. 89 % ilmoitti etäopetuksen edellyttävän erilaista pedagogiikkaa kuin lähiopetus ja 77 % kertoi, ettei suunnittele opetustaan samalla tavalla riippumatta onko se lähi- vai etäopetusta. Vain suhteellisen pieni osa, 18 %, oli sitä mieltä, että opettajan ja opiskelijan välinen vuorovaikutus on toteutettavissa laadukkaasti myös etäopetuksessa. Avovastauksessa todetaan erilaisista opetuksen tavoista esimerkiksi seuraavasti:

Etäopetus on eri työtä kuin lähiopetus. Nuoret tarvitsevat läsnäoloa, työhön patistelijaa ja motivointia, jota ei pysty etänä antamaan samalla tavalla kuin luokassa”

Vastaajista 75 % koki, ettei opetusta ole tarpeen järjestää hybridinä ja 65 % vastusti sitä, että opetusta voisi seurata suoratoistona esimerkiksi opiskelijan ollessa sairaana. Lisäksi vain 25 % oli sitä mieltä, että kokonaan ajasta ja paikasta riippumattomien verkkokurssien tarjontaa tulisi laajentaa. Suurissa lukioissa työskentelevät kokivat opetuksen seuraamisen suoratoistona tai etäyhteydellä muita negatiivisemmin. Pienissä kunnissa taas vastustettiin muita vähemmän ajatusta opetuksen seuraamisesta etäyhteydellä.

- ▶ Lukiokoulutukseen tulee laatia valtakunnalliset sitovat laatukriteerit, joiden osana määritellään keskeinen digitalisaatiota ja opetuksen antamisen termistö ja laatukriteerit etä- ja verkkovälitteisen opetuksen antamiseen

Avovastauksissa verkko-opintojen mainittiin soveltuvan joillekin hyvin, mutta aiheuttavan toisille opiskelijoille haasteita:

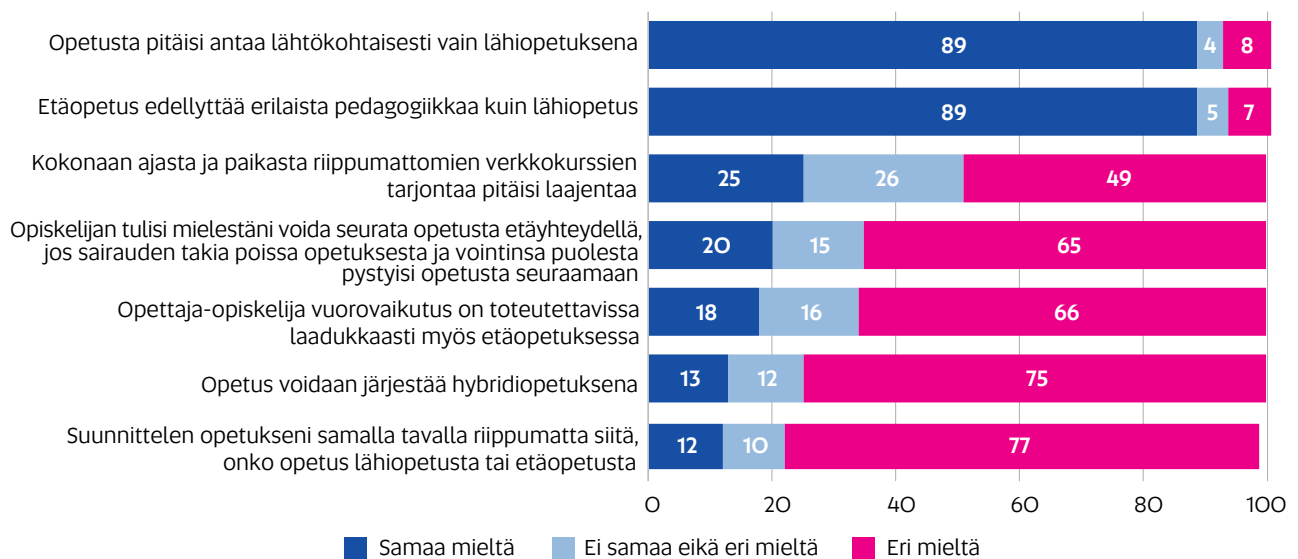
Verkko-opiskelu itsenäisesti onnistuu varsin harvalta lukioikäiseltä, ja sen toteuttaminen laadukkaasti vaatii erittäin paljon suunnittelua ja erilaisia toteutustapoja.”

Toisaalta avovastauksissa tunnistettiin myös erilaisten opiskelualustojen käyttökokemuksen tarpeellisuus jatko-opintoja ajatellen:

Erilaiset opiskelumuodot parhaimmillaan valmistavat opiskelijoita tuleviin korkea-asteen opintoihin.”

Digitalisaation lisäksi muutosajureina lukiokoulutuksessa on jo nyt osassa suomea nopeasti pienenevät opiskelijamäärät. Ikäluokkien pieneneminen ja väestön muuttoliike vaikuttaa lähitulevaisuudessa voimakkaasti tarpeeseen turvata koulutuksen saavutettavuus eri puolilla Suomea. Tämä kehitys edellyttää erilaisten opetuksen antamisen ja välittämisen tapoja. Etävälitteistä opetusta hyödynnetään harvaan asutuilla alueilla jo nyt. Vastaajat tunnistavat etäopetuksen mahdollisuudet ja tarpeet myös kyselyn avovastauksissa:

Kaavio 16. Opetuksen eri muodot

Etäopetus on yksi keino säilyttää pienet lukiot. Se myös hyvin toimiessaan lisää koulujen yhteistyötä.”

Toisaalta laadukkaan vuorovaikutuksen ylläpitäminen etävälitteisesti tunnistetaan avovastauksissa haastavaksi. Vastajat mainitsevat riittävän pienen ryhmäkoon merkityksen etävälitteisessä opetuksessa, jotta vuorovaikutus mahdollistuu.

Etäopetus on tuhoon tuomittu menetelmä yli 10 opiskelijan opetusryhmille.”

Lukiolain 13 § mukaisesti koulutuksen järjestäjä päättää järjestämistavoista. Lakia valmisteltaessa vuonna 2018 oli jo näkyvissä koulutuksen nopea digitalisaatio ja sen mukanaan tuomat mahdollisuudet. Lukiolakia säädettäessä lähiopetus on tunnistettu lähtökohtaiseksi opetusmuodoksi:

Lähiopetusta olisi edelleen pidettävä lähtökohtaisena järjestämismuotona, sillä koulutukselle säädettyjen tavoitteiden ei etenkään nuorille tarkoitettussa koulutuksessa voida katsoa täysimääräisesti toteutuvan pelkässä etäopetuksessa. Lukiokoulutukseen kuuluvat olennaisesti esimerkiksi ryhmässä toimiminen, yhteisöllisyys ja vuorovaikutus- ja yhteistyötaidot. Lähiopetuksen ja etäopetuksen välisen rajan voidaan kuitenkin arvioida muuttuvan teknologisen kehityksen myötä yhä vaikeammin määritettäväksi, eikä näitä käsitteitä siksi käytettäisi laissa”

(HE 41/2018, 13 §, lukiolain perustelut s. 50)²⁷

²⁷ Hallituksen esitys lukiolaiksi 41/2018, 13 §, lukiolain perustelut s. 50

²⁸ Owl Group Oy, Koronavirusepidemian vaikutukset toisen asteen koulutukseen, 16.3.2021

Samaisen pykälän perusteluissa todetaan lisäksi että:

Esimerkiksi etäopetuksen hyödyntämistä koskevien ratkaisujen olisi lähtökohtaisesti perustuttava pedagogisiin näkökohtiin, eikä sitä voitaisi käyttää säästötoimenpiteenä. Sama periaate koskisi muitakin opetuksen toteuttamista koskevia ratkaisuja.”

(HE 41/2018, 13 §, lukiolain perustelut, s. 51)

Sittemmin arvokasta kokemusta erilaisista tavoista järjestää opetusta saatiin korona-ajan poikkeusjärjestelyiden seurauksena, jolloin opetusta annettiin laajasti etäopetuksena sekä suoratoistona. Korona-ajan kokemukset etäopetuksesta toistuvat myös tämän kyselyn avovastauksissa ja oleellista on, että näitä kokemuksia ei unohdeta hyvässä eikä myöskään pahassa. Koronapandemian aikana etäopetusta hyödynnettiin lukiossa laajasti. Owl Group Oy selvitti ²⁸Opetus- ja kulttuuriministeriön toimeksiannosta opiskelijoiden kokemuksia mm. etäopetuksesta. Kyseisen selvityksen mukaan sekä lukiossa että ammatillisessa koulutuksessa ”on opiskelijoita, joille etäopiskelu on soveltunut hyvin. Silti suuri osa, lukion opiskelijakyselyyn vastanneista 72 % ja ammatillisen koulutuksen vastanneista 60 %, koki etäopiskelun vähintään jossain määrin henkisesti raskaaksi.”

OAJ:n näkemyksen mukaan järjestämistä kehitettäessä ja erilaisia opetuksen järjestämistapoja arvioitaessa on arvioitava

- ▶ vaikutukset opettajan mahdollisuuksiin antaa laadukasta opetusta
- ▶ vaikutukset opetuksen järjestämistavan vaikutukset opetussuunnitelman tavoitteiden toteutumiseen
- ▶ vaikutukset opiskelijoiden hyvinvointiin ja yhteisöllisyyteen
- ▶ vaikutukset opettajien työmäärään ja työhyvinvointiin

4. Johtopäätökset ja toimenpide-ehdotukset

LUKIOKOULUTUS ON suurten uudistusten kohteena viime vuosien aikana. Kyselyn tulokset osoittavat uudistusten toimenpanon olevan vielä monin osin keskeneräisiä. Toisaalta muutokset lukiokoulutuksen aloittavien opiskelijoiden opintovalmiuksissa osoittavat uudistusten olleen oikean suuntaisia, mutta ei kuitenkaan riittäviä, sillä oppimisen tuelle on kasvava tarve.

Oppimisen tukea on vahvistettava lukioissa

Lukiouudistuksen keskeisinä kehittämiskohteina olleet erityisopetuksen käytänteiden yhtenäistäminen ja vakiinnuttaminen sekä opinto-ohjauksen vahvistaminen ovat toteutuneet vain osittain. Lisäpanostuksia on jatkettava.

- ▶ Erityisopettajien määrää oppilaitoksissa tulee lisätä
- ▶ Lukiokoulutukseen kohdennettava tuen vahvistamiseen tarkoitettu rahoitus tulee korvamerkitä oppimisen tuen vahvistamiseen
- ▶ Erityisopetuksen rakenteita tulee kehittää vahvistamalla ryhmämuotoista oppimista tukevaa erityisopetusta ja aineenopetuksen tueksi jalkautuvaa erityisopettajan antamaa tukea.
- ▶ Opiskelijan oikeudesta tukiopetukseen tulee säätää lukiolaissa
- ▶ Tukeen liittyvää hallinnollista työtä ei tule lisätä
- ▶ Opetushenkilöstön osaamisen kehittämistä työajalla on lisättävä muun muassa opiskelunvalmiuksien tukemisen ja erityispedagogisen osaamisen osalta

Opiskelijoiden valmiudet opiskeluun toisella asteella on turvattava

Vuoden 2024 jäsenkyselyn perusteella lukiokoulutuksen tukeen Orpon hallitusohjelman mukaisesti suunnitellut lisäpanostukset ovat tarpeellisia, mutta ne eivät kuitenkaan riitä. Sekä ammatillisen koulutuksen jäsenkyselyn²⁹ että lukiokyselyn tulosten mukaan perusopetuksesta saapuvilla opiskelijoilla on aiempaa heikommat valmiudet toisen asteen opiskeluun. Siksi huomio koulutuksen laadun vahvistamisessa on toisen asteen lisäksi kiinnitettävä perusopetuksen vahvistamiseen. Perusopetuksessa kyse on ennen kaikkea tuen oikea-aikaisuuden ja riittävyyden turvaamisesta.

- ▶ Perusopetuksen tuottamaan osaamiseen ja toisen asteen edellyttämiin opiskelunvalmiuksiin on turvattava
- ▶ Perusopetuksen oppimisen tukea on vahvistettava
- ▶ Tiedonsiirto tuen tarpeesta perusopetuksessa on varmistettava toisen asteen opettajille

Lukiokoulutuksen rahoitusta on vahvistettava ja turvattava koulutuksen alueellinen saavutettavuus

Jäsenkyselyn tulosten mukaan varsinkin harvaan astutuilla alueilla perusopetuksen järjestämisellä on oleellinen yhteys lukiokoulutukseen. Monet aineenopettajat opettavat sekä perusopetuksessa että lukiokoulutuksessa. Lukiokoulutuksen kohtalonkysymyksenä tulevana vuosina voidaan pitää rahoitusjärjestelmän kehittämistä lukiokoulutuksen alueellisen saavutettavuuden turvaamiseksi sekä laadun näkökulmasta kelpoisten aineenopettajien työnteon edellytysten turvaamista. Digitalisaatio ja erilaiset opetuksen antamisen tavat voivat osaltaan edesauttaa saavutettavuutta, mutta ei laadun kustannuksella.

²⁹ OAJ 2024. Ammatillisen koulutuksen ilmapuntari 2024 – Missä mennään ja miltä tuntuu.

- ▶ Lukiokoulutuksen rahoitusta on vahvistettava poistamalla rahoituslaissa säädetty yksikköhinnan leikkaus
- ▶ Lukiokoulutuksen rahoituksen kehittämisessä tulee huomioida alueellinen yhteistyö kuntien välillä sekä yhteys perusopetuksen järjestämiseen
- ▶ Rahoitusjärjestelmää on kehitettävä voimakkaammin alueelliseen yhteistyöhön kannustavaan suuntaan

Opetushenkilöstön työn kuormitusta on vähennettävä

Kyselyn tulokset opetushenkilöstön työkuormituksen lisääntymisestä ovat huolestuttavia. Kuormituksenkasvu on kuitenkin monen tekijän summa. Keskeinen kuormitusta vähentävä ja tarpeellinen toimenpide on opetusryhmien koon rajaaminen tai resurssiopettajien hyödyntäminen samanaikaisopetuksessa. Ryhmäkokojen pienentäminen on siksikin perusteltua, että lukiokoulutuksessa edellytetään yhä yksilöllisempää ohjaamista ja tuen tarpeen tunnistamista. Työkuormituksen osalta huomio on kiinnitettävä seuraaviin toimenpiteisiin:

- ▶ Ryhmäkokoja on pienennettävä
- ▶ Kirjaamistyön ja muun hallinnollisen työn määrää on karsittava
- ▶ Oppimateriaalien käyttöoikeuksien hallintaan ja tueksi kasvavan hallinnollisen työn määrään on oppilaitoksiin saatava riittävä määrä hallinto- ja tukipalveluhenkilöstöä (koulusihteeri)
- ▶ Aiemmin mainitusti perusopetusta on vahvistettava

Lukiodiplomin kehittämistä on jatkettava

Tämän kyselyn laatimisajankohtana ei vielä kaikilta osin ollut tiedossa, miten hallitusohjelman mukainen lukiodiplomin kehittäminen etenee. OAJ on kuitenkin jo vuosia esittänyt, että lukiodiplomilla tulee voida korvata yksi ylioppilastutkinnon koe. Lukiodiplomin kehittämiselle on kyselyn perusteella tarvetta.

- ▶ Lukiodiplomin kehittämistä suhteessa ylioppilastutkintoon on jatkettava
- ▶ Myös muiden kuin kaikille yhteisten taito- ja taideaineiden lukiodiplomin kehittämistä tulee jatkaa
- ▶ Lukiodiplomin tai sitä vastaavan ylioppilastutkinnon kokeeseen rinnastuvan näytön on jatkossakin mahdollistettava kirjallisen työn lisäksi taiteellisen tai taidollisen näytön antaminen
- ▶ Lukiodiplomin prosessinomaisuus on säilytettävä
- ▶ Englanninkielinen ylioppilastutkinto ei saa uhata kansalliskielistä opiskelua
- ▶ Hallitusohjelman mukaisesti valmistellaan englanninkielisen ylioppilastutkinnon mahdollistamista
- ▶ Englanninkielisen ylioppilastutkinnon tulee sisältyä vähintään suomi-/ruotsi toisena kielenä koe
- ▶ Englanninkielinen tutkinto tulee sitoa opiskeluun kyseisellä kielellä
- ▶ Tutkinnon järjestäminen tulee sitoa koulutuksen järjestäjän järjestämislupaun

Digitalisaatiossa hyvää – mutta myös huolestuttavia piirteitä

LUKIOKOULUTUKSEN NOPEA digitalisointi oppimateriaalin osalta on edennyt kahden vuoden takaisesta kyselystä. Nykyään valtaosa oppimateriaalista on digitaalista. Nopea digitalisaatio on myös aiheuttanut huolta opiskelijoiden jaksamisesta, oppimisesta ja opiskeluun keskittymisestä. Oppimateriaalien hankinnassa on lain mukaan kuultava opetushenkilöstöä, mutta kuuleminen on valitettavasti toteutunut aiempia kyselyitä heikommin.

- ▶ Opetushenkilöstön vaikutusmahdollisuuksia valita haluamaansa oppimateriaalia tulisi lisätä
- ▶ Opettajien kuuleminen oppimateriaaleja hankittaessa on toteutettava kaikissa suomen lukioissa. Digitalisaation ei tule estää fyysisen oppimateriaalin valintaa, mikäli sen käyttö on pedagogisesti perusteltua
- ▶ Digitalisaation tueksi tulee laatia sitovat lukiokoulutuksen laatukriteerit, jossa määritellään keskeiset käsitteet ja laadukkaan opetuksen antamisen kriteerit erilaisiin etä- ja verkkovälitteisiin opetuksen antamisen tapoihin liittyen
- ▶ Digitalisaation ja päätetyöskentelyn vaikutuksia oppimiseen ja opiskelijoiden jaksamiseen tulee selvittää

Oppivelvollisuuden laajentaminen ei saa heikentää opetusta täydentävän toiminnan mahdollisuuksia

Selvityksen mukaan opettajien mahdollisuudet toteuttaa retkiä ja opintokäyntejä museoihin, näyttelyihin, konsertteihin, eri liikuntaan tutustumiseen ja esimerkiksi teemamatkoihin on heikentynyt. Näiden ennen opiskelijalle mahdollisten toimintojen resursointia ei ole riittävällä tavalla huomioitu oppilaitosten budjetoinnissa oppivelvollisuuden laajentamisen jälkeen.

- ▶ Opetusta täydentävää toimintaa varten on laadittava kustannusarvio ja varattava toimintaan riittävät resurssit jo budjetointivaiheessa

Kuviot

Kuviot

Kaavio 1.	Vastaajien jakautuminen eri opettajaryhmiin.	9
Kaavio 2.	Muutokset opiskelijoiden opiskelutaidoissa, -motivaatiossa ja muissa opiskeluun liittyvissä taidoissa	10
Kaavio 3.	Suurimpien ja pienimpien opetusryhmien koot.	11
Kaavio 4.	Opettajien kokemukset lukiouudistusten toteutumisesta	13
Kaavio 5.	Opetushenkilöstön kuuleminen lukion koon mukaan eroteltuna	14
Kaavio 6.	Opintojen maksuttomuuden aiheuttamat muutokset opetusta täydentävässä toiminnassa opettajaryhmittäin	15
Kaavio 7.	Kokemus työn kuormittavuuden muutoksista viime vuosina.	16
Kaavio 8.	Opettajien kuormitusta lisäävät syyt	17
Kaavio 9.	Opettajien työtehtävissä tapahtuneet muutokset	18
Kaavio 10.	Opinto-ohjaaja- ja erityisopettajaresurssi opiskelijamäärään suhteutettuna	22
Kaavio 11.	Opinto-ohjauksen tilanne lukioissa.	23
Kaavio 12.	Lukiokoulutuksen saavutettavuuden turvaamisen kannalta merkitykselliset asiat	24
Kaavio 13.	Vastaajien mielipiteitä lukiodiplomista.	26
Kaavio 14.	Viisi tärkeimmäksi koettua OAJ:n vaikutusmuotoa.	27
Kaavio 15.	Digitaalisen oppimateriaalin osuuden muutokset vuodesta 2022.	28
Kaavio 16.	Opetuksen eri muodot	30

SEURAA SOMESSA

Facebook/Twitter/Instagram

@oajry

OPETUSALAN AMMATTIJÄRJESTÖ OAJ